

Društveni i kulturni čimbenici stavova o državnim arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj

Radolović, Noel

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:311783>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-14**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
Ak. god. 2023./2024.

Noel Radolović

**DRUŠTVENI I KULTURNI ČIMBENICI STAVOVA O
DRŽAVNIM ARHIVIMA I ARHIVSKOJ
DJELATNOSTI U HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Mentorstvo: doc. dr. sc. Vlatka Lemić i doc. dr. sc. Goran Koletić

Zagreb, srpanj 2024.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER ARHIVISTIKA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
Ak. god. 2023./2024.

Noel Radolović

**Društveni i kulturni čimbenici stavova o državnim
arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj**

Diplomski rad

Mentorstvo: doc. dr. sc. Vlatka Lemić i doc. dr. sc. Goran Koletić

Zagreb, srpanj 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Zahvala

Ovim putem želim zahvaliti svima koji su mi na bilo koji način pomogli da dođem do kraja ovog puta. Svaka vaša riječ podrške, pomoć i vjera u mene značila mi je neizmjereno puno.

Ipak, osobitu zahvalnost želim uputiti troje najvažnijih osoba. Mojim roditeljima, čija ljubav, podrška i nesebična požrtvovnost nisu prestajali niti jednog trenutka. Hvala vam što ste uvijek vjerovali u mene i pružali mi sve što je bilo potrebno da uspijem. Vaša vjera u mene bila je moj najveći oslonac i izvor snage kroz sve izazove.

Također, posebnu zahvalnost dugujem svojoj dragoj Valentini, koja je bila uz mene u svakom trenutku ovog puta. Zajedno smo prolazili kroz sve uspone i padove, a tvoja podrška, strpljenje i vjera u mene značili su mi više nego što riječi mogu opisati. Hvala ti što si bila tu, uvijek, kada mi je to bilo najpotrebnije.

Ovaj rad posvećujem vama, jer bez vaše ljubavi i podrške, ovaj trenutak ne bi bio moguć.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Društveni i kulturni kontekst arhivske djelatnosti	2
2.1. Povijest arhiva i njihova uloga u društvu.....	4
2.2. Arhivi u Hrvatskoj	6
2.3. Sociološki pristup kulturnom nasljeđu.....	10
2.4. Kolektivno pamćenje i društveni identitet	12
2.5. Kulturna vrijednost i simbolička važnost arhiva	13
2.6. Percepcija institucija kulturnog nasljeđa	15
2.7. Utjecaj kulturnih i obrazovnih faktora na percepciju arhiva	17
3. Opis istraživanja.....	20
3.1. Ciljevi i svrha istraživanja	20
3.2. Potencijalne praktične implikacije	21
4. Metodologija istraživanja.....	22
4.1. Sudionici i provedba istraživanja.....	22
5. Mjere i mjerni instrumenti	24
5.1. Analitička strategija	25
6. Rezultati istraživanja i rasprava	26
6.1. Rezultati testiranja	33
6.1.1. H1: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana s višim stupnjem obrazovanja i građana s nižim stupnjem obrazovanja.	33
6.1.2. H2: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana koji su koristili usluge državnih arhiva u usporedbi s onima koji nisu koristili usluge državnih arhiva.	35
6.1.3. H3: Ne postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između muškaraca i žena.	36

6.1.4.	H4: Postoji statistički značajna razlika u procjeni važnosti državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja.	37
6.1.5.	Koji čimbenici su povezani s rezultatom skale stava prema arhivima?.....	41
7.	Ograničenja istraživanja.....	42
8.	Preporuke za buduća istraživanja.....	43
9.	Zaključak.....	44
10.	Popis literature	46
	Sažetak	49
	Summary	50

1. Uvod

U većini društava postoje pojedinci čija je posebna uloga čuvanje našeg kolektivnog sjećanja, mjesta gdje su zabilježeni važni događaji, što Derrida naziva arhivski trag, te prenošenje, obnavljanje ili predstavljanje naših priča u ime zajednice (Derrida, 2006). Arhivisti kao stručnjaci za dokumentiranje društva dio su te šire zajednice. Povezani s različitom prirodom, svrhom i funkcijama različitih oblika zabilježenih informacija, razvile su se različite profesionalne zajednice koje upravljaju zapisima, arhivima, knjižnicama, muzejima, galerijama i povijesnim lokalitetima u naše ime (McKemmish, Piggott, Reed i Upward, 2005).

Arhivi i zapisi su važni resursi za pojedince, organizacije i društvo jer pružaju dokaze o aktivnostima pojedinaca, organizacija i zajednica te informacije o okruženjima u kojima su se te aktivnosti odvijale. Oni produžuju i potvrđuju ljudsku i korporativnu memoriju te igraju ključnu ulogu u održavanju svijesti o tome kako sadašnjost oblikuje prošlost (Millar, 2017).

Prema Zakonu o arhivskom gradivu i arhivima, arhivi su pravne osobe ili organizacijske jedinice čija je temeljna uloga čuvanje, obrađivanje i omogućavanje korištenja dokumentarnog i arhivskog gradiva (Zakon o arhivskom gradivu i arhivima, 61/18, 98/19).

2. Društveni i kulturni kontekst arhivske djelatnosti

Arhivska djelatnost, kao segment javne uprave prisutan u svim europskim državama, ima važnu ulogu u upravljanju dokumentacijom unutar administrativne mreže arhiva, ali i u širem kontekstu informacijskog društva. Glavna funkcija arhiva jest osigurati očuvanje i dostupnost dokumentacijske baštine bez obzira na oblik u kojem je nastala. Upravo to naglašavaju programski dokumenti Europske unije koji društvenu važnost arhiva vide kao ključne aktere u demokratizaciji i transparentnom funkcioniranju javne uprave (Hrvatski državni arhiv, 2024).

Pojam arhiva tradicionalno se definira na tri načina: prvo, kao institucija koja čuva dokumente određene zajednice ili organizacije, kao što su lokalna uprava, sveučilište ili sela; drugo, kao sami dokumenti koji su prikupljeni, očuvani i dostupni za korištenje; i treće, kao fizičko mjesto, poput zgrade ili dijela zgrade, gdje se ti dokumenti čuvaju - to jest, arhivski repozitorij (Millar, 2017). Nešto užu definiciju arhiva moguće je pronaći na službenim web stranicama Hrvatskog državnog arhiva (2024) koji arhive definiraju kao specijalizirane ustanove čiji je glavni zadatak čuvanje, zaštita, obrada i korištenje izvornih pisanih dokumenata. Oni čuvaju autentične tragove prošlosti i zabilježene događaje te istovremeno promiču interese i prava građana. Kroz arhivsko gradivo svjedoče o povijesnim događajima, svakodnevnom životu, umjetničkom stvaralaštvu te o identitetu i vrijednostima zajednice kojoj pripadaju.

Prema Jenkinson (1948; prema Iacovino, 2014), arhivsko gradivo su dokumenti koji se prirodno akumuliraju tijekom obavljanja različitih vrsta poslova, bilo da se radi o javnim ili privatnim područjima, te se nakon toga čuvaju radi budućeg korištenja pod nadzorom osobe odgovorne za te poslove. Bearman (1993; prema Iacovino, 2014) arhivsko gradivo definira kao zapise nastale tijekom organizacijskih aktivnosti koje imaju trajnu dokaznu važnost te navodi ključne kriterije koji razlikuju arhivske zapise od svih ostalih informacija: arhivski dokumenti bilježe transakcije; arhivski dokumenti prate sve aspekte organizacije koji doprinose njezinom djelovanju ili imaju utjecaj na njezinu svrhu; arhivski dokumenti se zadržavaju zbog svoje trajne vrijednosti kao dokaz.

U suvremenom kontekstu, arhivske institucije teže postati epicentri različitih kulturnih, znanstvenih i društvenih aktivnosti. Njihova funkcija se proširuje kako bi odgovorile na kompleksne zahtjeve današnjeg društva, izvan konvencionalnih očekivanja povezanih s arhivima i pružanja usluga korisnicima i istraživačima. Očuvanje izvornih tragova prošlosti i osiguravanje pristupa arhivskom gradivu budućim generacijama ključno je za održavanje povijesne povezanosti i promicanje demokratskih vrijednosti (Ćosić i Lemić, 2006).

Primarna uloga arhivskih institucija jest osigurati integritet i autentičnost arhivskog gradiva te ga pažljivo nadzirati kako bi se očuvala njegova pouzdanost. S napretkom javne uprave, arhivi šire svoje djelovanje na raznolike sfere i pružaju nove informacijske usluge za širu publiku. Također, arhivi sve više usmjeravaju svoje usluge prema specifičnim potrebama i interesima lokalnih zajednica, postajući posrednici između korisnika, administracije i akademske zajednice (Ćosić i Lemić, 2006).

Uz to, promjene u društvu utječu na dinamiku rada arhiva i unutarnje organizacije. Interesi različitih društvenih skupina potiču na transparentnost u djelovanju javne uprave i otvaranje arhiva široj javnosti. Kako bi odgovorili na te promjene, arhivske institucije se prilagođavaju i redefinišu svoje usluge kako bi odražavale raznolike potrebe korisnika i društva u cjelini (Ćosić i Lemić, 2006).

U kontekstu arhivske djelatnosti, sve je važnije razumjeti povezanost društvenih i kulturnih prava, posebice zbog priznavanja prava na zaštitu i promicanja vlastite kulture prema međunarodnim standardima za ljudska prava. Osim što obuhvaćaju materijalnu kulturnu baštinu, kulturna prava uključuju i nematerijalnu baštinu poput arhiva i zapisa u različitim oblicima. Istovremeno, prepoznavanje važnosti kulturnog identiteta potiče razvoj participativnih pristupa unutar arhivske prakse, omogućujući pojedincima i zajednicama da aktivno sudjeluju u stvaranju narativa koji se čuvaju u arhivima, kako javnim tako i privatnim (Iacovino, 2014).

U suvremenom demokratskom društvu, arhivi igraju ključnu ulogu u zaštiti osnovnih ljudskih prava, pružajući svim građanima mogućnost da istražuju, uče i sudjeluju u oblikovanju svoje povijesti. Njihova važnost nije samo u čuvanju prošlosti, već i u stvaranju temelja za buduće generacije, osiguravajući da se greške iz prošlosti ne zaborave i da se povijest ne ponavlja. U tom kontekstu, demokratsko pravo na arhive postaje ne samo pitanje pristupa informacijama, već i temeljna vrijednost demokratskog društva koje se temelji na transparentnosti, odgovornosti i poštovanju ljudskih prava. Arhivi su, dakle, ne samo čuvari prošlosti, već i graditelji budućnosti, osiguravajući da demokratske vrijednosti i načela ostanu trajno ukorijenjene u društvu (Kolanović, 2001).

Oslanjajući se na međunarodne i domaće zakone o ljudskim pravima, participativni model naglašava važnost uključivanja svih sudionika u procese procjene, pristupa i kontrole arhivske građe. Autor Iacovino dodatno potvrđuje važnost prava na kulturu i identitet, posebno kada je riječ o zaštiti prava marginaliziranih skupina i domorodačkih zajednica. Njihov glas i kulturni

identitet trebaju biti sačuvani unutar arhivskih zapisa. Stoga, razvijajući se, arhivska djelatnost mora uskladiti zaštitu kulturnog identiteta s potrebom za zaboravom štetnih događaja, istovremeno potičući inkluzivne kulturne identitete kroz participativne pristupe u radu s arhivskim zbirkama (Iacovino, 2014).

2.1. Povijest arhiva i njihova uloga u društvu

Povijest arhiva moguće je pratiti od svojih prapočetaka kroz vijekove, evidentirajući široku paletu ljudskih iskustava i reflektirajući dinamičnu evoluciju načina komunikacije, organizacije i čuvanja informacija. Od pradavnih narativa, poput one koja seže u vremena Gilgameša, gdje se spominje praksa bilježenja dana na zidu kao rudimentarni oblik zapisivanja, pa sve do složenih sustava dokumentacije korištenih u pretpismenim društvima, poput urezanih štapova i kostiju, povijest arhiva obuhvaća kontinuiranu potragu ljudi za metodama evidentiranja i očuvanja informacija (Millar, 2017).

Pojava pismenosti označila je značajan napredak u vođenju zapisa, omogućavajući društvima da razviju sofisticiranije metode dokumentiranja svojih radnji, događaja i transakcija. Civilizacije kao što su one u Mezopotamiji, Egiptu i Kini koristile su različite medije poput glinenih pločica, papirusnih svitaka i bambusovih trakica kako bi zabilježile administrativne, pravne, vjerske i kulturne informacije. Ti pisani zapisi služili su ne samo kao sredstvo komunikacije, već i kao konkretni tragovi prošlih događaja, omogućujući društvima da prenesu znanje kroz generacije. Pisanje pisama, koje seže preko četiri tisuće godina unatrag, dodatno je proširilo mogućnosti vođenja zapisa, služeći kao način dopisivanja i sredstvo za očuvanje poruka kroz vrijeme. Razmjena pisama olakšavala je komunikaciju na velike udaljenosti i pružala pojedincima i organizacijama način dokumentiranja sporazuma, obveza i obaveza (Millar, 2017).

U drevnim civilizacijama, sposobnost referiranja na prošle događaje bez oslanjanja isključivo na memoriju podržavala je razvoj složenijih oblika upravljanja, trgovine i društvene organizacije. Pisani zapisi odigrali su ključnu ulogu u tim razvojima, pružajući način dokumentiranja zakona, propisa, ugovora i drugih službenih dokumenata. Uspostava posvećenih arhiva za pohranu i organiziranje tih zapisa postavila je temelje za ono što danas prepoznajemo kao arhive (Millar, 2017).

Tijekom ranog srednjeg vijeka pismohrane su bile relativno rijetke i uglavnom su služile pravnim svrhama, čuvajući prava i privilegije organizacija poput kraljevskih vlada i crkvenih

institucija. Međutim, s početkom renesanse i prosvjetiteljstva, došlo je do sve većeg prepoznavanja vrijednosti zapisa za povijesna istraživanja i znanstveno djelovanje. To je rezultiralo povećanim pristupom repozitorijima i sveopćom važnošću njihove uloge u očuvanju kulturne baštine i povijesne memorije (Millar, 2017).

Francuska revolucija označila je značajan preokret u praksama arhiviranja, kada su zapisi prethodnog režima sačuvani i postali dostupni javnosti. Ova demokratizacija pristupa i osnivanje Arhiva Nacionalne revolucije, 1789. godine postavili su primjer za brojne druge institucije. Time je čuvanje gradiva postavilo presedan za arhivske prakse u demokratskim društvima, naglašavajući važnost transparentnosti, odgovornosti i javnog pristupa vladinim zapisima (Duchein, 1992; prema Shepherd, 2007).

U protekla dva stoljeća, rast arhivskih institucija paralelno je pratila profesionalizacija arhivista. Dok su arhivi tradicionalno viđeni kao repozitoriji službenih zapisa, njihov je opseg proširen na uključivanje širokog spektra materijala, uključujući osobne papire, fotografije, audiovizualne zapise i digitalne medije. U 21. stoljeću, tehnološki napredak donio je nove izazove i prilike za praksu arhiviranja, uključujući očuvanje digitalnih zapisa, razvoj digitalnih arhiva i istraživanje inicijativa arhiviranja na razini zajednice. Unatoč tim promjenama, arhivi i dalje služe kao bitni repozitoriji kulturne baštine i povijesne memorije, odražavajući dinamičnu prirodu praksi vođenja zapisa kroz povijest (Millar, 2017).

U svjetlu suvremenih društvenih i gospodarskih promjena, arhivi su prepoznali potrebu za prilagodbom svoje uloge i pristupa. Umjesto tradicionalne izoliranosti i ekskluzivnosti, arhivi su se okrenuli aktivnijem sudjelovanju u kulturnim, znanstvenim i društvenim gibanjima. Kroz transformaciju svoje uloge, arhivi su postali ključne institucije u podršci suvremenom informacijskom društvu i modernoj državnoj upravi. Poticaj za promjenom dolazi iz općih trendova u arhivskoj praksi, koji su se proširili globalno, unatoč lokalnim varijacijama. Uzimajući u obzir specifične uvjete i stanje u hrvatskim arhivima, jasno je da su ovi trendovi imali značajan utjecaj na razvoj arhivske službe u zemlji. Kako bismo razumjeli povijesni razvoj arhiva u Hrvatskoj, ključno je promatrati kako su ovi globalni trendovi oblikovali arhivsku praksu u zemlji te kako su se specifične prilike i potrebe društva odrazile na razvoj arhivske službe (Ćosić i Lemić, 2006).

Kada se govori o razvoju arhiva u Hrvatskoj, on je započeo nakon Drugog svjetskog rata, sa Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom, koja nije imala razvijenu tradiciju arhivskog gradiva. Ključni koraci u razvoju arhiva u Hrvatskoj obuhvaćaju usvajanje Općeg

zakona o državnim arhivima 1950. godine te pokretanje prvog jugoslavenskog stručnog časopisa Arhivist 1951. godine, u kojem su i hrvatski arhivisti dijelili svoje radove. Prije 1945. godine, arhivisti u Hrvatskoj su uglavnom bili povjesničari koji su tretirali arhivsko gradivo kao povijesni izvor. Nakon 1945. godine, posebno nakon 1956. godine, organizacija arhiva i povezanost s registraturama dobivaju na važnosti, te se osnivaju vanjske službe koje brinu o nastalom arhivskom gradivu (Heđbeli, 2013).

Nadalje, značajno razdoblje u razvoju arhivske službe u Hrvatskoj odnosi se na godine od 1956. do 1962., kada je uspostavljena mreža arhivskih ustanova, doneseni su arhivski propisi te je organizirana služba nadzora nad gradivom izvan arhiva. Od osnivanja Arhiva Hrvatske, postoji kontinuirani napredak i uspostava specijaliziranih laboratorija, centara i društava arhivista koji su doprinijeli razvoju arhivistike i brizi o arhivskom gradivu. Uvođenjem informacijske tehnologije u arhivsku praksu, arhivi su postali sposobni za digitalizaciju i bolju organizaciju arhivskog gradiva (Heđbeli, 2013).

Nakon osamostaljenja Republike Hrvatske, donesen je prvi hrvatski arhivski zakon 1997. godine, proširena je mreža državnih arhiva te je osnovan Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, a od tada do danas je osnovano i više novih državnih arhiva. Suvremena arhivska praksa uključuje informatizaciju, digitalizaciju i upravljanje arhivskim gradivom putem mrežnih informacijskih sustava poput Arhineta, koji omogućuje bolju dostupnost i očuvanje arhivskog gradiva u Hrvatskoj (Heđbeli, 2013).

2.2. Arhivi u Hrvatskoj

U Hrvatskoj, arhivski sektor organiziran je prema nacionalnom zakonodavstvu i propisima koji reguliraju prikupljanje, čuvanje i pristup arhivskom gradivu. Glavna institucija u ovom sektoru je Hrvatski državni arhiv (HDA), koji djeluje kao središnja arhivska ustanova odgovorna za vođenje, održavanje i nadzor nad nacionalnom arhivskom baštinom. HDA ima širok spektar odgovornosti, uključujući prikupljanje, obradu, čuvanje i osiguravanje pristupa arhivskim dokumentima koji su od važnosti za povijest i identitet Hrvatske. Osim Hrvatskog državnog arhiva, postoje i područni državni arhivi, raspoređeni diljem zemlje radi olakšanog pristupa arhivskom gradivu lokalnoj zajednici. Ovi regionalni arhivi imaju jurisdikciju nad arhivskim i registraturnim gradivom državnih tijela, pravnih subjekata s javnim ovlastima te javnih službi koje operiraju unutar njihovog teritorija. U njima se čuvaju dokumenti regionalnih administrativnih i pravnih organa, arhivsko gradivo lokalnih obrazovnih ustanova,

zdravstvenih institucija, industrijskih poduzeća, kulturnih organizacija te kolekcije posvećene lokalnim i širim temama od povijesne važnosti (Hrvatski državni arhiv, 2024).

Popis regionalnih državnih arhiva uključuje:

- Državni arhiv u Bjelovaru
- Državni arhiv u Dubrovniku s Arhivskim sabirnim centrom Metković-Opuzen-Ploče i Arhivskim sabirnim centrom Korčula-Lastovo
- Državni arhiv u Gospiću
- Državni arhiv u Karlovcu
- Državni arhiv u Križevcima
- Državni arhiv za Međimurje
- Državni arhiv u Osijeku
- Državni arhiv u Pazinu
- Državni arhiv Sisak sa Sabirnim arhivskim centrom u Petrinji
- Državni arhiv u Slavanskom Brodu s Odjelom u Novoj Gradiški i Odjelom u Požegi
- Državni arhiv u Splitu
- Državni arhiv u Šibeniku
- Državni arhiv u Varaždinu s Arhivskim sabirnim centrom u Koprivnici i Arhivskim sabirnim centrom u Krapini
- Državni arhiv u Virovitici
- Državni arhiv u Vukovaru s Arhivskim sabirnim centrom u Vinkovcima
- Državni arhiv u Zadru s Arhivskim sabirnim centrom u Novalji
- Državni arhiv u Zagrebu

Ovi arhivi imaju ključnu ulogu u očuvanju povijesnih dokumenata i informacija te pružaju podršku istraživačima i građanima u pristupu arhivskom gradivu (Hrvatski državni arhiv, 2024).

Pored državnih arhiva, postoje i specijalizirani arhivi kao što je Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, koji se bavi prikupljanjem i čuvanjem arhivskog gradiva vezanog za Domovinski rat i modernu povijest Hrvatske. Sve ove arhivske institucije imaju ključnu ulogu u očuvanju nacionalne povijesne baštine, omogućujući pristup informacijama i dokumentima od javnog interesa te podržavajući istraživanje i edukaciju u području povijesti, kulture i identiteta Hrvatske. Osim toga, rade na digitalizaciji arhivskog

gradiva kako bi osigurali njegovu dugoročnu dostupnost i očuvanje za buduće generacije (Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2024).

Arhivska služba u Hrvatskoj trenutno funkcionira unutar Ministarstva kulture, ali postoji potreba za preispitivanjem njezine organizacijske strukture radi bolje učinkovitosti. Nekadašnji model arhivske službe karakterizirala je centraliziranost, gdje su svi arhivi povezani u mrežu državnih arhiva i djeluju prema jedinstvenim smjernicama. Međutim, novim regulativama želi se osuvremeniti i poboljšati sustav arhivskog gradiva u nekoliko područja, od dostupnosti do zaštite gradiva (Ministarstvo kulture, 2019).

U svjetlu suvremenih trendova i potreba, treba razmotriti mogućnosti poboljšanja organizacijske strukture arhivske službe. Jedan prijedlog je osnivanje samostalne arhivske uprave. Ovaj model bi omogućio veću profesionalizaciju i racionalizaciju upravljanja arhivskom službom.

Financijski resursi su također ozbiljan izazov, budući da mnogi arhivi suočavaju se s ograničenim proračunom, nedostatkom kadrova i sredstava. Nedostatak potrebnih resursa ograničava mogućnosti arhiva u obavljanju njihovih osnovnih funkcija i pružanju potrebnih usluga. Dodatno, nedostatak relevantnih statističkih podataka o arhivskoj djelatnosti dodatno komplicira planiranje i praćenje aktivnosti arhiva. Nedostatak informacija o radu arhiva otežava donošenje informiranih odluka i evaluaciju učinka arhivske službe (Rastić i Strčić, 1983; prema Ćosić i Lemić, 2008).

Rješavanje ovih izazova zahtijeva sveobuhvatan pristup koji uključuje reformu zakonodavstva, jačanje organizacijske strukture arhivske službe te povećanje ulaganja u kadrove i financiranje. Tek takvim pristupom može se osigurati efikasno upravljanje arhivskim gradivom i očuvanje nacionalnog kulturnog naslijeđa za buduće generacije.

Upravo zato, istražujući potrebe i izazove suvremene arhivske djelatnosti, analizirajući postojeće zakonodavstvo te uzimajući u obzir promjene u društvu i tehnološkom razvoju, identificirana je nužnost izrade Nacionalnog plana razvoja arhivske djelatnosti. Promjene u informacijskim i komunikacijskim tehnologijama, uključujući razvoj e-uprave i digitalnih servisa, postavile su veće zahtjeve pred arhive, potičući prilagodbu u organizaciji rada, suradnji sa stvarateljima gradiva te pružanju usluga korisnicima. Istovremeno, rasprava tijekom izrade novog Zakona o arhivskom gradivu i arhivima ukazala je na potrebu definiranja bitnih potreba arhivske djelatnosti, s obzirom na zastarjeli zakonodavni okvir i promjene u okruženju.

Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020. – 2025. oblikovan je s ciljem definiranja infrastrukturnih pretpostavki, osiguravanja dostupnosti gradiva te uspostave digitalnog arhiva, razvoja kvalitetnih usluga za korisnike i postavljanja strateških ciljeva za srednjoročno razdoblje. S obzirom na suštinsku važnost arhiva u podržavanju transparentnog poslovanja, zaštiti prava građana te oblikovanju kolektivnog pamćenja, izrada Nacionalnog plana bila je ključna za usklađivanje razvojnih ciljeva Ministarstva kulture s profesionalnim načelima rada u području arhivistike. Ovaj plan, stoga, predstavlja temeljnu smjernicu koja omogućuje arhivima da odgovore na suvremene izazove i osiguraju kontinuirano unaprjeđenje i prilagodbu svojih aktivnosti (Ministarstvo kulture, 2019).

Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti postavlja ključne ciljeve s namjerom osiguranja uspješnog obavljanja arhivske djelatnosti i povećanja dostupnosti arhivske baštine. Prioriteti uključuju osiguravanje adekvatne infrastrukture za ravnomjeren razvoj arhiva, utvrđivanje kompetencijskog okvira i osiguranje stručnih zaposlenika, te uspostavu sustava praćenja rada i kvalitete usluga. Što se tiče dostupnosti i pristupa arhivskoj baštini, plan ističe važnost povećanja mrežne dostupnosti gradiva, podrške u upravljanju dokumentarnim gradivom izvan arhiva radi očuvanja i dostupnosti te poboljšanja pristupa svim korisnicima, uključujući ranjive skupine (Ministarstvo kulture, 2019).

Iako se neke izazove i prije Nacionalnog plana pokušalo riješiti kroz brojne projekte i planove, mnogi od njih su završili neuspješno. Nekolicina arhivista pisala je osvrte na neostvarene ciljeve i neuspješne pothvate digitalizacije. Prvi primjer nedostatka ostvarenih ciljeva je portal Hrvatska kulturna baština. Ovaj portal je prvotno stvoren i javno predstavljen 2008. kao ključno online odredište za pristup i istraživanje postojećih i digitaliziranih zbirki. No, danas više nije aktivan i ne obogaćuje se novim materijalima, iako je i dalje dostupan korisnicima. Nedostatak kontinuirane aktivnosti i izostanak ažuriranja novim sadržajima vjerojatno su doveli do gubitka interesa korisnika i doprinijeli neuspjehu projekta (Piškor i Bukvić, 2022).

Još jedan neuspješan primjer je Nacionalni sustav za agregaciju arhivske, audiovizualne, knjižnične i muzejske građe pokrenut 2014. s ciljem pružanja tehničke i tehnološke podrške institucijama koje žele svoje digitalne zbirke učiniti dostupnima putem Europeane. I u ovom primjeru postoje izazovi vezani uz njegovu učinkovitost i organizaciju. Istraživanja su ukazala na nedostatak automatizacije i organizacije u procesu agregacije na nacionalnoj razini, što otežava podršku ovom procesu na nacionalnoj razini (Lemić, 2017).

U smjeru neuspješnih pokušaja digitalizacije idu i rezultati istraživanja kojeg je 2018. godine provelo Ministarstvo kulture. Rezultati su pokazali da većina institucija nije u potpunosti razvila proces digitalizacije kulturne baštine. Nedostatak strateškog usmjerenja, vremena, ljudskih resursa i specijaliziranog softvera glavni su izazovi. Sudjelovalo je 177 institucija, uključujući 19 arhiva, 49 knjižnica, 70 muzeja, 18 posjednika i stvaratelja audiovizualnog gradiva, te ostalih posjednika i stvaratelja kulturne baštine, zajedno s 21 institucijom koje čine Ministarstvo kulture i konzervatorski odjeli. Samo 11% institucija koristi softvere za podršku digitalizaciji, dok 38% koristi softvere za digitalne repozitorije. Nedostatak nacionalnih standarda otežava koordinaciju, dok većina institucija koristi vlastita rješenja za pohranu digitalnih sadržaja. Pristup digitalnoj baštini uglavnom je ograničen na lokalnoj razini ili na zahtjev, dok fizički pristup ostaje dominantan (Piškor i Bukvić, 2022).

Ciljevi koji su zacrtani posljednjim nacionalnim planom odražavaju nužnost modernizacije i prilagodbe arhivske djelatnosti suvremenim zahtjevima te naglašavaju važnost šire dostupnosti arhivske baštine. Međutim, ostvarenje tih ciljeva suočava se s izazovima poput nedostatka financijskih sredstava, potrebe za sustavnom edukacijom i osposobljavanjem zaposlenika, kao i tehničkih izazova u implementaciji informatičkih sustava. Ključno je osigurati konkretne akcijske planove i resurse potrebne za ostvarenje postavljenih ciljeva. Nadalje, važno je kontinuirano praćenje i evaluacija napretka kako bi se osiguralo da planovi budu u skladu s dinamičnim potrebama i promjenama u društvu. Ovo zahtijeva suradnju svih dionika u arhivskoj zajednici te transparentan i participativan proces donošenja odluka.

2.3. Sociološki pristup kulturnom nasljeđu

Definiciju kulturnog nasljeđa razrađivali su mnogi autori, među kojima su i B. Graham, G. J. Ashworth i J. E. Tunbridge. Oni kulturno nasljeđe opisuju kao gotovo svaku vrstu intergeneracijske razmjene ili odnosa između društva i pojedinaca, bez obzira je li ta razmjena dobrodošla ili ne. Ključni dio definicije je fraza *dobrodošla ili ne*, koja sugerira da jedna društvena skupina može nametnuti svoju interpretaciju nasljeđa drugoj. Ovi autori ističu da kulturno nasljeđe nije samo prošlost kao objektivna stvarnost, već je oblikuju i sadašnje potrebe ljudi. To znači da se kulturno nasljeđe stalno mijenja i reinterpretira prema potrebama i kontekstu suvremenog društva (Graham, Ashworth i Tunbridge, 2000; prema Barthel-Bouchier, 2016).

Kulturno naslijeđe moguće je promatrati kroz više dimenzija, od materijalnih artefakata kao što su zgrade i spomenici do nematerijalnih elemenata kao što su pjesme i festivali, pri čemu se često prikazuju u pozitivnom svjetlu te se koriste za promociju različitih proizvoda i iskustava. Ova široka kategorija uključuje grandiozne znamenitosti, ali i manje arheološke fragmente, te tako ne samo što odražava povezanost jedne nacije s njezinom prošlošću, već uključuje i raznolike društvene skupine u proces oblikovanja povijesti. Nadalje, pojam baštine ima globalni domet, što znači da se proteže preko različitih prostornih, vremenskih i institucionalnih okvira. Primjerice, u okviru UNESCO-ove klasifikacije kulturne baštine spadaju arheološka nalazišta, arhivi (uključujući i digitalne arhive), povijesni gradovi, kulturni krajolici te prirodni sveti lokaliteti, a obuhvaća i podvodnu baštinu, muzeje, pokretne objekte, ručne radove, usmenu tradiciju, jezike, svečane događaje te tradicionalne prakse poput medicine i sporta te još mnogo toga (Harrison, 2012).

U svakom slučaju, definicija i popis onoga što pripada kulturnom naslijeđu je vrlo širok. Mnogi su primijetili kako je pojam *naslijeđe* postao sveobuhvatan, trend koji se samo pojačao od kritike Davida Lowenthala 1985. godine, kada je govorio o zasićenju naslijeđa (Harrison, 2012). Ono što je značajno kod naslijeđa danas nije toliko njegove definirajuće karakteristike, već obilje i širok spektar predmeta, mjesta i praksi koje se pod tim pojmom označavaju. Iako pojam naslijeđa ima drevne korijene, njegovo suvremeno razumijevanje oblikuju suvremeni konteksti. Ova evolucija čini naslijeđe stalno mijenjajućim i nejasnim konceptom, potičući kritički pristup njegovoj interpretaciji u suvremenom društvu.

Ključan je kontekst u kojem se poziva naslijeđe, često povezan s poželjnošću i raznim vrijednostima - komercijalnim, političkim ili društvenim. Često se pojavljuje u raspravama o ugroženim ili opasnim entitetima, bilo prirodnim propadanjem, rušenjem ili štetom okoliša. Veza između naslijeđa i zaštite ističe potencijalnu ili stvarnu prijetnju kojoj su ti entiteti izloženi, ističući povijesne i političke veze naslijeđa s naporima za očuvanje. Iako jedinstvena definicija kulturnog naslijeđa ne postoji, općenito sugerira pozitivnu povezanost s prošlošću, uključujući kategorizaciju i klasifikaciju objekata i tradicija. Često nosi podton ranjivosti ili prijetnje, izdvajajući ga iz svakodnevnog. Danas, naslijeđe obuhvaća raznoliku paletu kategorija, potičući nastanak industrije posvećene njegovom identificiranju, očuvanju, izložbi, ali i komercijalizaciji.

S druge strane, kulturna baština ima snažan utjecaj na društvenu povezanost i inkluzivnost te se provodi na različitim razinama vlasti - nacionalnoj (Paltrinieri, 2022; Cetorelli, Guido, 2017; Gelosi, 2013; prema Rech, 2022), europskoj (Lähdesmäki i sur., 2020; prema Rech, 2022) i

globalnoj (Coombe, 2012; prema Rech, 2022) razini. Kroz širenje ovog koncepta i pridruženih praksi, kulturna baština postaje neformalni i formalni čuvar kolektivnog pamćenja (Migliorati, 2021; prema Rech, 2022). To se postiže kroz objekte, mjesta i društvene prakse koje osiguravaju kontinuitet i usmjeravaju sadašnjost (Pocecco, 2019; prema Rech, 2022). U zapadnim društvima, interes za prijenos materijalne kulture u obliku baštine razvijao se kroz duže vremensko razdoblje, a ključan trenutak dogodio se krajem osamnaestog stoljeća (Babelon, Chastel, 1980; prema Rech, 2022).

2.4. Kolektivno pamćenje i društveni identitet

Kolektivno ili socijalno pamćenje odnosi se na procese sjećanja i zaboravljanja koji oblikuju naša iskustva, mišljenja i imaginacije u kontekstu prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. Ova vrsta pamćenja obuhvaća način na koji društvo čuva svoju prošlost kroz povijesne događaje, simbole te individualne osjećaje i uvjerenja o prošlosti. Prema Barryju Schwartzu, kolektivno pamćenje predstavlja model društva koji odražava njegove potrebe i vrijednosti te pruža smjernice za ostvarenje zajedničkih ciljeva. Schwartz ističe važnost kolektivne memorije u oblikovanju identiteta društva te njezinu ulogu u prijenosu vrijednosti i ciljeva kroz generacije (Barthel-Bouchier, 2016).

Pojam kolektivnog pamćenja postao je uobičajen u suvremenom akademskom diskursu od 1920-ih kada je francuski sociolog Maurice Halbwachs (1887.–1945.) detaljno istraživao ovu temu u svojim ključnim djelima. Nakon Halbwachsa, koncept kolektivnog pamćenja često se koristio u proučavanju društvenih fenomena, poput Holokausta, te je različito interpretiran od strane autora i istraživača. U posljednjih nekoliko desetljeća, kolektivna memorija postala je ponovno zanimljiva tema u humanističkim i društvenim znanostima, posebno u kontekstu interdisciplinarnih studija sjećanja (Roediger i Wertsch, 2007; Wertsch i Roediger, 2008). Unatoč tome, definiranje kolektivnog pamćenja izazovno je zbog raznolikosti interpretacija među istraživačima različitih disciplina (Wertsch i Roediger, 2008).

Maurice Halbwachs definira kolektivno pamćenje kao oblik pamćenja koji se temelji na konkretnim društvenim iskustvima, pri čemu pamćenje nije individualno već socijalno ili kolektivno. Halbwachs je naglasio da naša sjećanja i percepcije proizlaze iz naših interakcija s drugim članovima društva te da je pamćenje uvjetovano društvenim okruženjem i kontekstom (Halbwachs, 1992).

Iako kolektivno pamćenje može imati pozitivne konotacije, važno je sagledati ga kritički i upozoriti na moguće negativne posljedice. Za početak, kolektivno pamćenje može potaknuti sukobe među grupama ili ih dodatno pojačati. Sukobi iz prošlosti mogu rezultirati daljnjim udaljavanjem i kategorizacijom grupa, što može dovesti do percepcije nadmoći i različitosti između njih. Kao rezultat, grupa može naglašavati svoje razlike u odnosu na druge grupe. Nadalje, sjećanja na prošle događaje i sukobe mogu značajno utjecati na pristup, namjere i percepciju grupa jednih prema drugima. Kada se grupe prisjećaju negativnih situacija i sukoba iz prošlosti, mogu osjećati da su i danas izložene prijetnji. To može izazvati strah od nasilja ili sukoba, što dovodi do nepovjerenja prema vanjskim grupama (Messick i Smith, 2002).

Arhivisti također pokazuju značajan interes za kolektivno pamćenje, često ističući blisku povezanost između arhiva i očuvanja kolektivne memorije. Arhive se često smatraju ključnim institucijama društvenog pamćenja, s mnogim profesionalnim aktivnostima usmjerenim na očuvanje memorije. Istraživanja i aktivnosti arhivista dodatno pridonose razumijevanju kako se ideje i koncepti kolektivne memorije uvode, usvajaju i šire među arhivistima, te kako te ideje oblikuju pristup arhivama i formiraju kolektivno pamćenje (Ketelaar, McKemmish i Gilliland-Swetland, 2005).

2.5. Kulturna vrijednost i simbolička važnost arhiva

U suvremenom društvu primjećuje se sve veća zainteresiranost za povijest i sjećanje, što se očituje kroz intenzivno istraživanje kulturne važnosti i simboličke vrijednosti arhiva. Znanstvenici i teoretičari iz različitih disciplina pažljivo proučavaju kako sjećanja oblikuju društvenu stvarnost te kako su povezana s povijesnim narativima, postavljajući ključna pitanja o značenju i tumačenju prošlosti. Andreas Huyssen ističe pojavu *kulture sjećanja* koja se širi u zapadnim društvima, suprotstavljajući se prethodnom slavljenju budućnosti karakterističnom za ranija razdoblja. Ova opsesija prošlošću manifestira se kroz raznolike kulturne aktivnosti, uključujući rast broja muzeja i tematskih parkova, te popularnost povijesnih dokumentaraca i umjetničkih djela koja istražuju prošlost i kolektivno sjećanjem (Mannof, 2002).

U konceptu *kulture sjećanja*, arhivi zauzimaju važno mjesto te imaju širok spektar uloga u društvu. Oni predstavljaju dragocjene izvore autentičnih dokumenata, fotografija i zapisa koji omogućavaju istraživačima, povjesničarima i općoj populaciji da pristupe istini o prošlosti te bolje razumiju svoje osobne i kolektivne identitete. Nadalje, arhivi igraju ključnu ulogu u

čuvanju povijesne istine, podržavanju procesa pomirenja i pravde, obrazovanju te očuvanju kulturnog naslijeđa.

Autorica Millar (2017) u svojoj knjizi *Archives: Principles And Practices* detaljno razrađuje i objašnjava važnost arhiva i njihovu ulogu u društvu:

1. Čuvanje istine i dokumentiranje prošlosti

Arhivi su ključni za očuvanje istinitih informacija o prošlosti. Oni sadrže izvorne dokumente kao što su povelje, ugovori, fotografije, dnevnici i službeni zapisi koji omogućavaju istraživačima da proučavaju prošle događaje na temelju autentičnih izvora. Povjesničari se oslanjaju na arhive kako bi dobili uvid u prošlost, a ovi dokumenti mogu promijeniti našu perspektivu o povijesnim događajima.

2. Očuvanje identiteta i sjećanja

Arhivi pomažu ljudima da istraže i očuvaju svoj osobni i kolektivni identitet. Genealoško istraživanje postaje sve popularnije kao hobi, a platforme poput Ancestry omogućavaju ljudima da istraže svoje obiteljsko naslijeđe putem arhivskih zapisa. Ti zapisi, kao što su popisi putnika, vojni dosjei i matični zapisi, omogućavaju ljudima da otkriju svoje korijene i povežu se s prošlošću svojih obitelji.

3. Podrška u procesu pomirenja i pravde

Važnost arhiva leži i u postizanju odgovornosti i pravde u društvu. Na primjer, u Kanadi su arhivi bili ključni za istraživanje nepravde nanešene domorodačkoj djeci smještenih u rezidencijalnim školama. Naime, ove škole su funkcionirale kao dio politike asimilacije koja je nametnuta domorodačkim zajednicama, a mnoga djeca su bila prisilno odvojena od svojih obitelji i kulture.

4. Edukacija i kulturno naslijeđe

Arhivi su važni za obrazovanje i očuvanje kulturnog naslijeđa. Služe kao izvor informacija za književne radove, filmove i umjetničke projekte. Na primjer, dnevnici Anne Frank postali su simbol Holokausta i važan dokument o životu i patnjama tijekom Drugog svjetskog rata. Arhivi omogućavaju stvaranje autentičnih priča i umjetničkih djela koja obogaćuju naše razumijevanje povijesti i kulture.

5. Simbolika arhiva

Arhivi simboliziraju trajnost i kontinuitet društva. Predstavljaju obvezu prema istini i važnost očuvanja prošlosti za buduće generacije.

2.6. Percepcija institucija kulturnog nasljeđa

Arhivi, knjižnice i muzeji (AKM) su institucije kulturne baštine i sjećanja koje sakupljaju i organiziraju kulturno i intelektualno naslijeđe svijeta, a njihove zbirke, kako je opisao Dempsey (2000; prema Tanackovic i Badurina, 2009), sadrže sjećanja naroda, zajednica, institucija i pojedinaca, znanstveno i kulturno naslijeđe te proizvode naše mašte, vještine i učenja. Iako se ovi *proizvodi* prikupljaju, organiziraju i prenose sukladno određenim tradicijama u knjižnicama, arhivima i muzejima, temeljne uloge ovih triju institucija u društvu vrlo su slične; informiranje, kultura, obrazovanje, slobodno vrijeme te, sve više u novije vrijeme, razvoj lokalne ekonomije i demokratskih principa (Tanackovic i Badurina, 2009).

Proteklih godina svjedočimo sve većem interesu za institucije sjećanja te njihovu ulogu u oblikovanju budućeg društva. Iako su neki zagovornici digitalnih informacijskih tehnologija proglasili doba Interneta (Usherwood i sur., 2005a; prema Huvila, 2014) kao kraj za ove institucije, mnogi profesionalci iz ovog područja su prepoznali i iskoristili tehnologiju kako bi se što bolje fokusirali na potrebe korisnika (Holmberg i sur., 2009; Ridolfo i sur., 2010; Srinivasan i sur., 2009; prema Huvila, 2014) i posljedično ukazali na potrebe za promjenom nekih tradicionalnih načela institucija. Istovremeno, relativna važnost fizičkih zbirki u knjižnicama prepoznata je kao opadajuća (Baker, 2007; prema Huvila, 2014). Muzeji su se počeli digitalizirati i izlaziti iz svojih tradicionalno monumentalnih zidova (Marstine, 2006; prema Huvila, 2014), a stručnjaci za arhive primijetili su da je u digitalnom dobu *arhiviranje* prestalo biti u fokusu rada i interesa profesionalnih arhivista (Featherstone, 2006 prema Huvila, 2014). Pregled ranije literature ipak pokazuje da se većina rasprava vrti oko tema javne funkcije, komercijalnosti, suradnje, prepreka, tehnologije, marketinga, pouzdanosti i osnaživanja. Unatoč velikom opsegu rasprave, postoji vrlo malo empirijskih istraživanja o tome kako profesionalci i javnost percipiraju buduće izgleda AKM institucija.

Ipak, Usherwood, Wilson i Bryson (2005) proveli su istraživanje o percepciji arhiva, knjižnica i muzeja u Britaniji. Ova studija je htjela istražiti stavove i percepciju britanske javnosti prema muzejima, knjižnicama i arhivima. Cilj je bio ispitati koliko su ovi institucionalni resursi još uvijek važni za javnost te usporediti njihovu ulogu u informiranju o društvenim i političkim pitanjima s drugim izvorima informacija kao što su televizija, internet i novine. Rezultati istraživanja su pokazali sljedeće ključne stavke:

1. Pristupačnost, brzina i potrebe za informacijama

Javnost preferira izvore informacija koji su brzo dostupni i lako pristupačni, poput televizije, novina i interneta. Zbog ubrzanog načina života, mnogi se oslanjaju na ove izvore umjesto na muzeje, knjižnice i arhive.

2. Osnaživanje i apatija

Pojmovi *osnaživanje* i *apatija* se odnose na pitanje u istraživanju koje se bavi time zašto ljudi možda ne pokazuju dublje razumijevanje društvenih pitanja, iako to nije nužno zbog nedostatka interesa ili apatije prema tim pitanjima. Umjesto toga, istraživanje sugerira da užurbani način života, gdje ljudi imaju malo slobodnog vremena za produbljeno istraživanje, može ograničiti njihovu sposobnost za dublje razumijevanje.

3. Povjerenje u izvore informacija

Istraživanje je pokazalo da javnost često koristi informacijske izvore u koje ima malo povjerenja, poput tabloida i televizije. Tradicionalne institucije poput knjižnica i arhiva smatraju se pouzdanijima zbog njihove autentičnosti i neutralnosti no koriste se u manjoj mjeri.

4. Javno vlasništvo

Izgradnja slike i javno vlasništvo odnosi se na proces u kojem ljudi stvaraju percepciju ili sliku o muzejima, knjižnicama i arhivima kao javnim institucijama koje su dio njihove zajednice ili identiteta. Osjećaj vlasništva nad ovim institucijama povezan je s osjećajem pripadnosti zajednici i identiteta te je jači u gradovima ili regijama s izraženim kulturnim identitetom. Drugim riječima, ljudi koji se osjećaju povezano s svojom zajednicom ili kulturom često će smatrati muzeje, knjižnice i arhive važnim dijelom svog okruženja i identiteta. Ovi institucionalni resursi postaju simboli gradskog ili nacionalnog identiteta, što rezultira većim osjećajem vlasništva i ponosa među stanovnicima tih područja.

Istraživanje naglašava važnost ovih institucija u pružanju konteksta suvremenom životu te njihovu ulogu u obrazovanju, rekreaciji i očuvanju kulturne baštine. Također ističe potrebu za boljim informiranjem javnosti o uslugama koje pružaju muzeji, knjižnice i arhivi kako bi se poboljšala njihova dostupnost i vrijednost u suvremenom informacijskom društvu.

Slično istraživanje je provedeno i među pripadnicima latinoameričke zajednice u SAD-u čiji je cilj bio razumjeti percepciju knjižnica, muzeja i arhiva te svrhu njihova korištenja. Rezultati istraživanja su proizašli iz fenomenoloških intervjua provedenih s 13 osoba koje se identificiraju kao Latinx i žive u području Bostona. Općenito, knjižnice su bile najčešće korištene ustanove među sudionicima istraživanja, s muzejima na drugom mjestu, dok su arhivi bili najmanje korišteni. Sudionici koji imaju ili su imali djecu u kućanstvu istaknuli su da

njihovo korištenje knjižnica i muzeja uglavnom proizlazi iz obrazovnih potreba školske djece u kućanstvu. Rezultati istraživanja naglašavaju potrebu za izgradnjom odnosa s latinskoameričkom zajednicom kako bi se potaknulo jače i dugotrajnije korištenje AKM ustanova. Preporuke istraživanja uključuju potrebu za knjižnicama da potiču dosljednije korištenje među Latinx zajednicom, za muzeje da istraže načine kako potaknuti posjete većem broju različitih muzeja te za arhive da povećaju svijest o samoj organizaciji i njezinoj korisnosti među Latinx zajednicom (Colón-Aguirre i Ceja Alcalá, 2023).

Ova istraživanja pružaju zanimljiv uvid u percepciju i korištenje muzeja, knjižnica i arhiva u različitim kontekstima, od britanske javnosti do latinoameričke zajednice u SAD-u. Pristupačnost i brzina informacija su ključni faktori u današnjem svijetu informacija, gdje su digitalne platforme i tehnologije postale dominantni kanali za komunikaciju i pristup informacijama. Ono što se postavlja kao pitanje jest kako AKM institucije mogu prilagoditi svoje usluge i komunikacijske strategije kako bi bolje odgovarale ovim potrebama, posebno u svijetu gdje se digitalne platforme i tehnologija sve više koriste? Također, važno je i odgovoriti na pitanja kako educirati javnost o važnosti dubljeg razumijevanja društvenih pitanja i uloge AKM institucija u tome? Postoje li načini koji bi mogli potaknuti aktivniju participaciju i angažman korisnika ovih institucija?

2.7. Utjecaj kulturnih i obrazovnih faktora na percepciju arhiva

Kada većina ljudi razmišlja o arhivima, često zamisle mračnu, prostoriju bez prozora skrivenu negdje u podrumu, do koje se dolazi kroz stražnja vrata i tamne stepenice, prepunu nereda od kutija i ormara napunjenih starim fasciklima, neurednih hrpa požutjelih papira i poderanih, prašnjavih knjigovodstvenih knjiga. Osoba koja boravi u takvom prostoru mogla bi biti jednako neobična, zamišljena kao stidljiva, nervozna vrsta, jednako stara kao neki od papira koje čuva, bolje prilagođena rukovanju dokumentima nego s drugim ljudima, djelomično skrivena iza debelih naočala i tanke prašine koju izaziva svakim pokretom, možda čak i prekrivena prašinom s vlastite iznošene odjeće. Samo to su neki od opisa arhiva i arhivista kako ih zamišlja arhivistkinja Caitlin Patterson (2016). Iako je ovdje riječ o subjektivnim opisima, formalna istraživanja percepcija arhiva među općom javnošću relativno su rijetka i ne pružaju potpuno razumijevanje načina na koji javnost doživljava arhive ili eventualne promjene u tim percepcijama.

Stereotipi i predrasude o arhivskim zapisima govore mnogo o njihovoj percipiranoj vrijednosti. Ipak, najviše zabrinjava stereotip da su arhivski zapisi beskorisni i bezvrijedni. No, istraživanja pokazuju da ovo nije široko prihvaćeno mišljenje među javnošću. Prema istraživanju provedenom 2000. godine u Novom Južnom Walesu, čak 90% ispitanika smatralo je arhive korisnima, 89% ih je vidjelo kao vrijedne, a 72% kao zanimljive. Ovi podaci sugeriraju na pozitivan stav prema arhivskim zapisima i prepoznavanje njihove važnosti u očuvanju povijesti i informacija (Australia State Records Authority of New South Wales, 2000; prema Patterson, 2016).

Više o tome govori istraživanje provedeno 2016. godine koje za cilj imalo saznati više o očekivanjima i percepciji javnosti u vezi s pristupom digitalnim informacijama i arhivskim resursima, posebno u kontekstu rastuće upotrebe interneta. Rezultati istraživanja ukazuju na sve veća očekivanja javnosti u pogledu mogućnosti pristupa informacijama, uključujući gradivo iz arhiva, putem digitalnih platformi. Unatoč prepoznatoj važnosti pristupa informacijama pohranjenim u arhivima, arhivi nisu uvijek percipirani kao lako dostupni, štoviše, neki ispitanici opisali su ih kao nepristupačnim. Ukratko, rezultati istraživanja sugeriraju da javnost ima realno, ali osnovno razumijevanje uloge i zadataka arhiva i arhivista. Većina ispitanika i dalje promatra arhive kroz tradicionalne definicije te opisuje tradicionalne zadatke i materijale (Patterson, 2016).

Nadalje, djelomični uvid kako demografske karakteristike utječu na korištenje i percepciju knjižnica i muzeja, a posebno arhiva, daje istraživanje provedeno u Cape Townu. Istraživanje je provedeno s ciljem analiziranja demografskih profila korisnika javnih knjižnica, muzeja i arhiva te njihovih stavova i percepcija prema kulturnoj baštini. Što se tiče spolne raspodjele, muzeji bilježe gotovo ravnomjernu raspodjelu muškaraca (48%) i žena (52%), dok su arhivi pretežno posjećeni od strane muškaraca (56%). Javne knjižnice pokazuju veći udio muških korisnika (52.50%) u odnosu na ženske. Dobni profil korisnika također varira između institucija. Javne knjižnice najviše koriste mladi korisnici u dobi od 18-24 godine (34.17%), dok su muzeji i arhivi više usmjereni prema starijim korisnicima (muzeji: 28.50% u dobi od 45 i više godina; arhivi: 68% u dobi od 45 i više godina). Stupanj obrazovanja korisnika također je značajan faktor. Većina korisnika javnih knjižnica (61.25%) i muzeja (46.50%) ima srednjoškolsko obrazovanje, dok su arhivi pretežno posjećeni od strane osoba s diplomom ili stupnjem nakon mature (80%). U pogledu zaposlenja, značajan udio korisnika javnih knjižnica su nezaposleni (31.46%) ili studenti (25.83%), dok su muzeji i arhivi više posjećeni od strane zaposlenih osoba (muzeji: 52%; arhivi: 60%), ali i dalje privlače značajan broj nezaposlenih

korisnika (arhivi: 44%). Stavovi korisnika prema kulturnoj baštini također su važni. Većina korisnika arhiva se slaže da je kulturna baština važna za promicanje poštovanja raznolikosti (84%), što je najviši postotak među istraživanim institucijama (Baker, 2015).

Iz rezultata istraživanja demografskih profila korisnika javnih knjižnica, muzeja i arhiva može se izvući nekoliko važnih zaključaka i potencijalnih pitanja za daljnje istraživanje:

1. Dobni profil korisnika

Primjećuje se varijacija u dobnom profilu korisnika između institucija. Dok mladi češće koriste javne knjižnice, stariji su češći posjetitelji muzeja i arhiva. Ovo otvara pitanje o tome kako privući mlađu publiku u muzeje i arhive te kako osigurati relevantne sadržaje za različite dobne skupine.

2. Stupanj obrazovanja i zaposlenje

Postoji povezanost između stupnja obrazovanja, zaposlenja i preferencija institucija kulturne baštine. Arhive privlače veći udio visokoobrazovanih korisnika, dok javne knjižnice imaju značajan udio nezaposlenih i studenata. Ovo može ukazivati na potrebu za različitim pristupima i programima prilagođenim različitim obrazovnim i zaposlenim skupinama.

3. Stavovi prema kulturnoj baštini

Različiti stavovi korisnika prema važnosti kulturne baštine također su važni za razumijevanje njihovih potreba i interesa. Visoki postotak onih koji se slažu da je kulturna baština važna u arhivima ukazuje na veliki interes za takve institucije.

3. Opis istraživanja

U današnjem dobu brze digitalizacije i tehnoloških inovacija, institucije kulturnog nasljeđa, poput arhiva, knjižnica i muzeja, suočavaju se sa sve većim izazovima u svojoj percepciji i ulozi unutar društva. Arhivi, knjižnice i muzeji predstavljaju ključne čuvare kulturne baštine, sjećanja i znanja. Unatoč tradicionalnoj važnosti ovih institucija, njihova percepcija među javnošću može varirati ovisno o različitim društvenim i kulturnim čimbenicima. Digitalna transformacija i promjene u načinu pristupa informacijama postavljaju nove zahtjeve pred ove institucije, a razumijevanje stavova građana prema njima ključno je za prilagodbu njihove uloge i prakse u suvremenom okruženju. Cilj ovog istraživanja je detaljno istražiti društvene i kulturne čimbenike koji oblikuju stavove hrvatskih građana o važnosti državnih arhiva te usporediti percepciju arhiva s percepcijom muzeja i knjižnica radi stvaranja sveobuhvatnijeg razumijevanja njihove uloge i važnosti u suvremenom društvu. Kroz ovo istraživanje želi se dublje razumjeti stavove građana prema arhivima kako bi se identificirali potencijalni izazovi i pružile smjernice za unapređenje arhivske djelatnosti u skladu s njihovim potrebama te odgovoriti na istraživačko pitanje koji čimbenici su povezani s rezultatom skale stava prema arhivima.

3.1. Ciljevi i svrha istraživanja

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti društvene i kulturne čimbenike koji oblikuju stavove hrvatskih građana o važnosti državnih arhiva i arhivske djelatnosti u Hrvatskoj. Specifični ciljevi uključuju:

1. Usporedba percepcije državnih arhiva, javnih muzeja i javnih knjižnica: Analiza kako građani percipiraju ove institucije te utvrđivanje razlika u njihovoj percepciji važnosti i upotrebe.
2. Identifikacija čimbenika: Istraživanje čimbenika koji oblikuju arhivske prakse i upotrebe među hrvatskim građanima.
3. Prijedlozi za unapređenje: Prikupljanje prijedloga od građana za poboljšanje arhivskog sustava u Hrvatskoj.

U skladu s ciljevima testiraju se sljedeće hipoteze:

H1: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana s višim stupnjem obrazovanja i građana s nižim stupnjem obrazovanja.

H2: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana koji su koristili usluge državnih arhiva u usporedbi s onima koji nisu koristili usluge državnih arhiva.

H3: Ne postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između muškaraca i žena.

H4: Postoji statistički značajna razlika u procjeni važnosti između državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja.

Kako bi se utvrdilo koji čimbenici najviše utječu na rezultate na skali stava prema arhivima, formulirano je istraživačko pitanje o povezanosti tih čimbenika s rezultatima na spomenutoj skali.

3.2. Potencijalne praktične implikacije

Rezultati ovog istraživanja mogu biti od koristi različitim dionicima, uključujući arhivske institucije koje će dobiti smjernice za unapređenje procesa digitalizacije, bolje upravljanje digitalnim zbirkama te promicanje svijesti o važnosti arhiva. Također, policymakerima i donosiocima odluka pružit će podatke i preporuke za kreiranje i implementaciju politika koje podržavaju digitalizaciju i unapređenje arhivske djelatnosti. Istraživačima i akademskoj zajednici, istraživanje nudi informacije i analize koje mogu poslužiti kao temelj za daljnja istraživanja u području digitalizacije i upravljanja kulturnom baštinom. Konačno, široj javnosti omogućit će povećanu dostupnost arhivskog gradiva, što može obogatiti obrazovne i kulturne resurse dostupne građanima.

4. Metodologija istraživanja

4.1. Sudionici i provedba istraživanja

Ciljna populacija ovog istraživanja su građani Republike Hrvatske, uključujući različite demografske skupine prema dobi, spolu i regionalnoj distribuciji. U istraživanju je sudjelovalo 200 osoba u dobi između 16 i 80 godina. Mrežno istraživanje provedeno od 13. do 21. lipnja putem internetske platforme *Google obrasci*. Sudionici su većinom regrutirani putem društvenih mreža.

Od ukupno N=200 sudionika od kojih većinu čine žene, s udjelom od 69,00% (N=138), dok su muškarci zastupljeni s 30,50% (N=61). Jedan ispitanik (0,50%) se nije mogao odrediti po pitanju spola. Najviše ispitanika dolazi iz dobne skupine od 16 do 24 godine, s udjelom od 36,50% (N=73). Sljedeća najzastupljenija dobna skupina je od 25 do 34 godine, s 25,50% (N=51). Ispitanici u dobnim skupinama od 35 do 44 godine čine 9,00% (N=18), dok su oni od 45 do 54 godine zastupljeni s 16,50% (N=33). Najmanje je ispitanika u skupinama od 55 do 64 godine (8,50%, N=17) i iznad 65 godina (4,00%, N=8). Prosječna dob sudionika je 34,51 godina. S obzirom na očekivanu dobno spolnu strukturu, u uzorku su podzastupljeni muški sudionici podzastupljena je srednja dobna skupina (35-44 godina) u odnosu na nešto mlađe sudionike (16-24; 25-34 godine).

Ispitanici su pretežno iz Istarske županije, koja čini 46,00% (N=92) ukupnog uzorka. Sljedeće najzastupljenije županije su Grad Zagreb s 20,50% (N=41) i Zagrebačka županija s 4,50% (N=9). Ostale županije su slabije zastupljene. Najviše ispitanika ima završenu srednju školu, njih 37,00% (N=74). Iza njih su oni s diplomom prvostupnika/ice s 29,50% (N=59), te ispitanici s magisterijem s 26,50% (N=53). Manje je ispitanika s višom školom (4,50%, N=9), osnovnom školom (1,00%, N=2) i doktoratom (1,50%, N=3).

Upitnik je izrađen od strane autora ovog rada. Nakon što su implementirane sadržajne i jezične preinake na sugestiju mentora rada, završna inačica upitnika broji 52 čestice, ali zbog račvanja ovisno o odgovorima, sudionici nisu odgovarali na sva pitanja. Minimalni broj pitanja bio je 22, a maksimalan 34. Za ispunjavanje je u prosjeku trebalo šest minuta.

Mišljenje je mentora da su planirane istraživačke procedure i materijali studentskog istraživanja u skladu s važećim etičkim standardima. Sudionicima su pružene informacije o svrsi istraživanja, zaštiti privatnosti i povjerljivosti podataka u svrhu zaprimanja informiranog

pristanka od svakog sudionika. Na početku anketnog upitnika ponuđeno je pitanje koje sudionicima omogućuje informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju. Sudionicima je istaknuto da je sudjelovanje dobrovoljno, da će njihovi odgovori ostati anonimni te da će se koristiti isključivo u svrhu istraživanja. Ako pristaju sudjelovati, bili su zamoljeni da odaberu opciju *Pristajem*, a ako ne žele sudjelovati, da odaberu opciju *Ne pristajem*. Također, naglašeno je kako mogu u bilo kojem trenutku mogu odustati od sudjelovanja bez ikakvih posljedica.

Podaci prikupljeni tijekom istraživanja koristit će se isključivo za izradu diplomskog rada.

5. Mjere i mjerni instrumenti

Za potrebe istraživanja, odnosno testiranje hipoteza kreirana je skala stava o arhivima. Skala je sastavljena od šest čestica („Državni arhivi su važni u očuvanju kulturne baštine i povijesnih izvora“, „Državni arhivi pružaju korisne informacije za istraživače i znanstvenike“, „Državni arhivi su važni za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica“, „Poboljšanje pristupa arhivskom gradivu potaknulo bi ljude da češće koriste državne arhive“, „Obrazovne institucije trebale više naglašavati važnost državnih arhiva u nastavi povijesti i kulture“ te „Tražio bih informacije ili gradivo u državnom arhivu ako bi mi bili dostupni“). Svakoj je čestici pridružena ordinalna skala procjene od pet stupnjeva (1 = „U potpunosti se ne slažem“; 5 = „U potpunosti se slažem“). Finalna faktorska solucija sadrži jednu komponentu kojom je protumačeno 84,4% ukupne varijance instrumenta. Saturacije su zadovoljavajuće (u rasponu od 0,874 do 0,929). Pouzdanost skale iznosi $\alpha = 0,963$ (CI 95%: 0,954 – 0,971). Teorijski raspon vrijednosti skale iznosi 6-30, a prosjek iznosi 22,67 (SD = 7,78). Viši rezultat na skali implicira pozitivniji stav o arhivima.

Za testiranje prve hipoteze, odnosno statistički značajne razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana s višim stupnjem obrazovanja i građana s nižim stupnjem obrazovanja napravljene su dvije podgrupe. Prva podgrupa (niži stupanj obrazovanja) sačinjavala se od ispitanika čiji je najviši stupanj obrazovanja bila osnovna škola, srednja škola i viša škola (N=85), a drugu podgrupu činila je skupina ispitanika čiji je najviši stupanj obrazovanja bilo prvostupništvo, magisterij i doktorat (N=115).

Nadalje, korištena je NPS (Net Promoter Score) metrika koja mjeri razinu lojalnosti i zadovoljstva korisnika, s vrijednostima koje variraju između -100 i 100, gdje -100 predstavlja najgori mogući rezultat, a 100 najbolji mogući rezultat.

U svrhu analize istraživačkog pitanja rekodirane (kvantificirane) su čestice *Spol* (Muški=1, Ženski=2), *Stupanj obrazovanja* (Osnovna škola=1, Srednja škola=2, Viša škola=3, Prvostupnik/ica=4, Magisterij=5, Doktorat=6) *Poznavanje postupaka i procedura korištenja arhivskog gradiva* (U potpunosti nisam=1, Donekle nisam=2, Niti jesam, niti nisam=3, Donekle jesam=4, U potpunosti jesam= 5), *Učestalost posjete arhiva* (Nikad=0, Jednom tjedno=1, Jednom mjesečno=2, Jednom godišnje=3, Nekoliko puta godišnje=4, Jednom u nekoliko godina=5) te *Korištenje usluga državnih arhiv* (Ne=0, Da=1).

5.1. Analitička strategija

Apsolutne i postotne frekvencije korištena za deskriptivne pokazatelje kategorijalnih varijabli. Hipoteze su testirane pomoću t-testa, analize varijance (ANOVA) i analiza varijance za ponovljena mjerenja. (engl. *Repeated measures ANOVA*) za utvrđivanje statistički značajnih razlika u prosjecima. Kako bi se odgovorilo na istraživačko pitanje koji *čimbenici povezani s rezultatom skale stava prema arhivima*, korištena je višestruka linearna regresijska analiza. Prije provedbe analize provjerene su statističke pretpostavke višestruke linearne regresijske analize (multikolinearnost, nepovezanost pogrešaka, normalnost distribucije pogrešaka i homoskedastičnost). Prije t-testova i analize varijance provedeni su *Levenonovi* testovi za homogenost varijanci. Ukoliko varijance nisu bile homogene, umjesto *Studentove* koristila se *Welchova* inačica t-testa za nezavisne uzorke. Svi testovi su provedeni s razinom rizika od $\alpha = 0,05$. Podaci su prvotno kodirani u Excelu kako bi se daljnja statistička analiza mogla raditi u (besplatnom) statističkom programu JASP.

6. Rezultati istraživanja i rasprava

U cilju istraživanja stavova prema državnim arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj, provedena je anketa na uzorku od 200 ispitanika. Kako bismo dobili detaljan uvid u demografske i socijalne karakteristike sudionika, u nastavku su prikazani rezultati deskriptivne statistike. Tablica 1 prikazuje raspodjelu ispitanika prema spolu, dobnim skupinama, županiji prebivališta, obrazovanju, učestalosti posjeta kulturnim ustanovama itd.

Ovi podaci omogućuju razumijevanje šireg konteksta u kojem ispitanici formiraju svoje stavove prema arhivima, te nam pomažu u identifikaciji potencijalnih čimbenika koji utječu na njihovo korištenje arhivskih usluga i njihovu percepciju važnosti arhiva.

Tablica 1. Deskriptivna statistika

Varijabla	Apsolutna frekvencija odgovora	Postotna frekvencija
Spol	Muški - 61 Ženski - 138 Ne mogu procijeniti - 1	30,50% 69,00% 0,50%
Dobne kategorije	16-24 - 73 25-34 - 51 35-44 - 18 45-54 - 33 55 - 64 - 17 65+ - 8	36,50% 25,50% 9,00% 16,50% 8,50% 4,00%
Županija prebivališta	Bjelovarsko-bilogorska - 4 Brodsko-posavska - 1 Dubrovačko-neretvanska - 2 Istarska - 92 Koprivničko-križevačka - 6 Krapinsko-zagorska - 3 Ličko-senjska - 1 Međimurska - 2 Osječko-baranjska - 7 Požeško-slavonska - 3 Primorsko-goranska - 7 Šibensko-kninska - 1 Sisačko-moslavačka - 2 Splitsko-dalmatinska - 8 Varaždinska - 6 Virovitičko-podravska - 1 Vukovarsko-srijemska - 2 Zadarska - 2 Zagrebačka - 9 Grad Zagreb - 41	2,00% 0,50% 1,00% 46,00% 3,00% 1,50% 0,50% 1,00% 3,50% 1,50% 3,50% 1,00% 4,00% 0,50% 3,00% 0,50% 1,00% 1,00% 4,50% 20,50%
Najviši završen stupanj obrazovanja	Osnovna škola - 2 Srednja škola - 74 Viša škola - 9 Prvostupnik/ca - 59 Magisterij - 53 Doktorat - 3	1,00% 37,00% 4,50% 29,50% 26,50% 1,50%
Učestalost posjete muzeja	Jednom tjedno - 1 Jednom mjesečno - 4 Nekoliko puta godišnje - 58	0,50% 2,00% 29,00%

	Jednom godišnje - 52 Jednom u nekoliko godina - 74 Nikad - 11	26,00% 37,00% 5,50%
Učestalost posjete knjižnica	Jednom tjedno - 25 Jednom mjesečno - 43 Nekoliko puta godišnje - 58 Jednom godišnje - 20 Jednom u nekoliko godina - 33 Nikad - 21	12,50% 21,50% 29,00% 10,00% 16,50% 10,50%
Učestalost posjete arhiva	Jednom tjedno - 2 Jednom mjesečno - 1 Jednom godišnje - 7 Nekoliko puta godišnje - 4 Jednom u nekoliko godina - 35 Nikad - 151	1,00% 0,50% 3,50% 2,00% 17,50% 75,50%
Upoznatost s postupcima i procedurama korištenja arhivskog gradiva.	U potpunosti nisam - 117 Donekle nisam - 40 Niti jesam, niti nisam - 26 Donekle jesam - 11 U potpunosti jesam - 6	33,52% 22,92% 22,35% 12,61% 8,60%
Korištenje usluga Državnih arhiva u Hrvatskoj (fizički ili putem interneta)	Da - 50 Ne - 150	25,00% 75,00%
Koliko Državnih arhiva u Hrvatskoj ste posjetili (fizički ili putem interneta)? (N=50)	Jedan - 30 Dva - 17 Tri - 1 Više od tri - 2	60,00% 34,00% 2,00% 4,00%
Usluge kojeg/kojih arhiva ste koristili? (N=50; 75 odgovora)	Hrvatski državni arhiv - 19 Državni arhiv u Bjelovaru - 1 Državni arhiv u Dubrovniku (Sabirni arhivski centar Metković-Opuzen-Ploče i Sabirni arhivski centar Žrnovo na otoku Korčuli) - 2 Državni arhiv u Osijeku - 6 Državni arhiv u Pazinu - 14 Državni arhiv u Rijeci (Sabirni arhivski centar u Senju) - 8 Državni arhiv u Slavonskom Brodu (Odjel u Novoj Gradiški i Odjel u Požegi) - 1 Državni arhiv u Splitu - 3 Državni arhiv u Varaždinu (Arhivski sabirni centar Koprivnica i Arhivski sabirni centar Krapina) - 2 Državni arhiv u Zadru (Arhivski sabirni centar u Novalji) - 1 Državni arhiv u Zagrebu - 18	38,00% ¹ 2,00% 4,00% 12,00% 28,00% 16,00% 2,00% 6,00% 4,00% 2,00% 36,00%
Koje usluge tog arhiva ste koristili? [Moguće je odabrati više odgovora] (N=50; 149 odgovora)	Pristup arhivskom gradivu u arhivu - 35 Online pristup - 27 Edukacijske aktivnosti (radionice, seminar, predavanja) - 18 Savjetovanje i pomoć - 16 Javni programi (izložbe, promocije, događanja) - 15 Kopiranje i reprodukcija - 15 Vođenje genealoških istraživanja (traženje obiteljskih podataka u matičnim knjigama, popisima stanovništva i sl.) - 13 Certificiranje dokumenata - 7 Savjetovanje i pomoć - 3	70,00% 54,00% 36,00% 32,00% 30,00% 30,00% 26,00% 14,00% 6,00%
Uzevši sve u obzir, kakvo je Vaše zadovoljstvo uslugom tog arhiva? (N=50; 75 odgovora)	1 (U potpunosti nezadovoljan/na) - 2 2 - 2 3 - 9 4 - 14 5 - 22	0,54% 1,08% 7,28% 15,09% 29,65%

¹ Svi postoci su izračunati od ukupnog broja odgovora na tom pitanju (75)

	6 - 10 7 (U potpunosti zadovoljan/na) - 16	16,17% 30,19%
Molimo Vas da na skali procijenite koliko se slažete sa sljedećim tvrdnjama.		
Državni arhivi su važni u očuvanju kulturne baštine i povijesnih izvora.	U potpunosti se ne slažem - 31 Ne slažem se - 1 Niti se slažem, niti se ne slažem - 16 Slažem se - 55 U potpunosti se slažem - 97	15,50% 0,50% 8,00% 27,50% 48,50%
Državni arhivi pružaju korisne informacije za istraživače i znanstvenike.	U potpunosti se ne slažem - 33 Ne slažem se - 1 Niti se slažem, niti se ne slažem - 14 Slažem se - 53 U potpunosti se slažem - 99	16,50% 0,50% 7,00% 26,50% 49,50%
Državni arhivi su važni za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica.	U potpunosti se ne slažem - 33 Ne slažem se - 1 Niti se slažem, niti se ne slažem - 11 Slažem se - 56 U potpunosti se slažem - 99	16,50% 0,50% 5,50% 28,00% 49,50%
Poboljšanje pristupa arhivskom gradivu potaknulo bi ljude da češće koriste državne arhive.	U potpunosti se ne slažem - 31 Ne slažem se - 9 Niti se slažem, niti se ne slažem - 32 Slažem se - 57 U potpunosti se slažem - 71	15,50% 4,50% 16,00% 28,50% 35,50%
Obrazovne institucije trebale više naglašavati važnost državnih arhiva u nastavi povijesti i kulture.	U potpunosti se ne slažem - 31 Ne slažem se - 5 Niti se slažem, niti se ne slažem - 29 Slažem se - 58 U potpunosti se slažem - 77	15,50% 2,50% 14,50% 29,00% 38,50%
Tražio bih informacije ili gradivo u državnom arhivu ako bi mi bili dostupni.	U potpunosti se ne slažem - 27 Ne slažem se - 22 Niti se slažem, niti se ne slažem - 34 Slažem se - 55 U potpunosti se slažem - 62	13,50% 11,00% 17,00% 27,50% 31,00%
Koliko biste bili zainteresirani sudjelovati u radionicama ili obukama o korištenju arhivskog gradiva?	Izuzetno nezainteresiran/a - 15 Nezainteresiran/a - 42 Ni zainteresiran/a, niti nezainteresiran/a - 81 Zainteresiran - 49 Izuzetno zainteresiran - 13	7,50% 21,00% 40,50% 24,50% 6,50%
Možete li kratko prokomentirati svoj prethodni odgovor.	<i>Komentare možete pronaći na kraju rada.</i>	
U sljedećem nizu pitanja procjenjuju se različiti aspekti korištenja državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja. Molim Vas, procijenite u kojoj mjeri smatrate da je svaka institucija važna za niže navedene aspekte. Odgovor „1“ označava <i>potpunu nevažnost</i> , a odgovor „5“ <i>potpunu važnost</i> .		
Očuvanje kulturne baštine - Državni arhivi	1 - 4 2 - 4 3 - 16 4 - 56 5 - 103 Ne mogu procijeniti - 17	2,00% 2,00% 8,00% 28,00% 51,50% 8,50%
Očuvanje kulturne baštine - Javne knjižnice	1 - 2 2 - 6 3 - 36 4 - 63	1,00% 3,00% 18,00% 31,50%

	5 - 81 Ne mogu procijeniti - 12	40,50% 6,00%
Očuvanje kulturne baštine - Javni muzeji	1 - 2 2 - 4 3 - 8 4 - 53 5 - 124 Ne mogu procijeniti - 9	1,00% 2,00% 4,00% 26,50% 62,00% 4,50%
Informiranje istraživača i znanstvenika - Državni arhivi	1 - 3 2 - 2 3 - 11 4 - 55 5 - 116 Ne mogu procijeniti - 13	1,50% 1,00% 5,50% 27,50% 58,00% 6,50%
Informiranje istraživača i znanstvenika - Javne knjižnice	1 - 2 2 - 7 3 - 18 4 - 59 5 - 106 Ne mogu procijeniti - 8	1,00% 3,50% 9,00% 29,50% 53,00% 4,00%
Informiranje istraživača i znanstvenika - Javni muzeji	1 - 1 2 - 15 3 - 27 4 - 62 5 - 84 Ne mogu procijeniti - 11	0,50% 7,50% 13,50% 31,00% 42,00% 5,50%
Očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica - Državni arhivi	1 - 3 2 - 4 3 - 20 4 - 50 5 - 109 Ne mogu procijeniti - 14	1,50% 2,00% 10,00% 25,00% 54,50% 7,00%
Očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica - Javne knjižnice	1 - 3 2 - 10 3 - 42 4 - 56 5 - 81 Ne mogu procijeniti - 8	1,50% 5,00% 21,00% 28,00% 40,50% 4,00%
Očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica - Javni muzeji	1 - 2 2 - 1 3 - 15 4 - 56 5 - 120 Ne mogu procijeniti - 6	1,00% 0,50% 7,50% 28,00% 60,00% 3,00%
Obrazovno-nastavne svrhe - Državni arhivi	1 - 4 2 - 15 3 - 39 4 - 53 5 - 71 Ne mogu procijeniti - 18	2,00% 7,50% 19,50% 26,50% 35,50% 9,00%
Obrazovno-nastavne svrhe - Javne knjižnice	1 - 2 2 - 4 3 - 14 4 - 50 5 - 123 Ne mogu procijeniti - 7	1,00% 2,00% 7,00% 25,00% 61,50% 3,50%
Obrazovno-nastavne svrhe - Javni muzeji	1 - 3 2 - 7 3 - 29 4 - 59	1,50% 3,50% 14,50% 29,50%

	5 - 94	47,00%
	Ne mogu procijeniti - 8	4,00%
U kojoj mjeri biste preporučili korištenje državnih arhiva u Hrvatskoj osobama u svojoj bliskoj okolini?	1 (Sigurno ne bih preporučio/la) - 11	5,50%
	2 - 9	4,50%
	3 - 13	6,50%
	4 - 9	4,50%
	5 - 49	24,50%
	6 - 28	14,00%
	7 - 28	14,00%
	8 - 25	12,50%
	9 - 4	2,00%
	10 (Sigurno bih preporučio/la) - 24	12,00%
Koliko biste često koristili državne arhive u Hrvatskoj ako bi bili lakše dostupni i pristupačni?	1 (Nikad) - 11	5,50%
	2 - 11	5,50%
	3 - 14	7,00%
	4 - 18	9,00%
	5 - 33	16,50%
	6 - 30	15,00%
	7 - 29	14,50%
	8 - 26	13,00%
	9 - 12	6,00%
	10 (Učestalo) - 16	8,00%
Po Vašem mišljenju, u kojim segmentima Državni arhivi u Hrvatskoj mogu poboljšati svoju djelatnost? [Moguće je odabrati više odgovora] (N=200; 855 odgovora)	Digitalizacija arhivskog gradiva radi lakšeg pristupa. - 159	79,50%
	Razvoj online platformi za pristup arhivskom gradivu. - 131	65,50%
	Poboljšanje edukacije i informiranja javnosti o dostupnosti arhiva. - 113	56,50%
	Povećanje transparentnosti i dostupnosti informacija o radu arhiva. - 81	40,50%
	Bolje korištenje tehnologije za očuvanje i restauraciju arhivskog gradiva. - 78	39,00%
	Jačanje suradnje s lokalnim zajednicama i institucijama. - 71	35,50%
	Osiguravanje bolje obrade i opisa arhivskih dokumenata. - 57	28,50%
	Unaprjeđenje usluga pruženih istraživačima i korisnicima arhiva. - 50	25,00%
	Provođenje istraživanja i evaluacija potreba korisnika arhiva. - 40	20,00%
	Osiguravanje bolje zaštite arhivskog gradiva od fizičkih i digitalnih prijetnji. - 34	17,00%
	Ne znam, nemam preporuka. - 15	7,50%
	Poboljšanje edukacije i informiranja javnosti o dostupnosti arhiva. - 9	4,50%
	Osiguravanje bolje obrade i opisa arhivskih dokumenata. - 7	3,50%
	Unaprjeđenje usluga pruženih istraživačima i korisnicima arhiva. - 3	1,50%
	Povećanje transparentnosti i dostupnosti informacija o radu arhiva. - 3	1,50%
	Nedovoljno sam upoznat s problematikom; zato mi svi prijedlozi zvuče valjano. - 1	0,50%
	Restauracijom i digitalizacijom stare filmske građe - 1	0,50%
	Provođenje istraživanja i evaluacija potreba korisnika arhiva. - 1	0,50%
	Osiguravanje bolje zaštite arhivskog gradiva od fizičkih i digitalnih prijetnji. - 1	0,50%
Imate li kakve sugestije za unaprjeđenje usluge u Državnim arhivima u Hrvatskoj?	<i>Komentare možete pronaći na kraju rada.</i>	

Najviše ispitanika posjećuje muzeje jednom u nekoliko godina (37,00%, N=74), dok ih 29,00% (N=58) posjećuje nekoliko puta godišnje. Jednom godišnje muzeje posjećuje 26,00% (N=52) ispitanika, a 5,50% (N=11) ih nikad ne posjećuje. Jednom mjesečno muzeje posjećuje 2,00% (N=4), dok ih jednom tjedno posjećuje 0,50% (N=1) ispitanika. Knjižnice najviše posjećuju

ispitanici nekoliko puta godišnje (29,00%, N=58), a slijedi mjesečna posjeta s 21,50% (N=43). Jednom tjedno, knjižnice posjećuje 12,50% (N=25) ispitanika, dok ih 16,50% (N=33) posjećuje jednom u nekoliko godina. Knjižnice nikad ne posjećuje čak 10,50% (N=21), a jednom godišnje 10,00% (N=20) ispitanika. Po pitanju arhiva, najviše ispitanika ih nikad ne posjećuje (75,50%, N=151) dok jednom u nekoliko godina arhive posjećuje 17,50% (N=35), a 3,50% (N=7) posjećuje jednom godišnje. Nekoliko puta godišnje arhive posjećuje 2,00% (N=4), a jednom mjesečno 0,50% (N=1). Jednom tjedno arhive posjećuje 1,00% (N=2).

Korištenje usluga Državnih arhiva u Hrvatskoj (fizički ili putem interneta) pokazuje da ih koristi četvrtina (N=50) ispitanika, dok ih 75,00% (N=150) ne koristi. Od onih koji koriste usluge arhiva (N=50), većina je posjetila jedan arhiv (60,00%, N=30), dok ih je 34,00% (N=17) posjetilo dva, tri arhiva posjetio je 2,00% (N=1), a više od tri 4,00% (N=2) ispitanika. Usluge Hrvatskog državnog arhiva koristilo je 38,00% (N=19/50), dok su ostali arhivi manje korišteni, s udjelima od 2,00% do 28,00%.

Od usluga arhiva, N=50 ispitanika najviše je koristilo pristup arhivskom gradivu (70,00%, N=35), online pristup (54,00%, N=27), edukacijske aktivnosti (36,00%, N=18), savjetovanje i pomoć (32,00%, N=16), javni programi (30,00%, N=15), kopiranje i reprodukcija (30,00%, N=15), vođenje genealoških istraživanja (26,00%, N=13), certificiranje dokumenata (14,00%, N=7), te dodatno savjetovanje i pomoć (6,00%, N=3). Što se tiče zadovoljstva uslugama posjećenih arhiva, ispitanici su uglavnom zadovoljni, 50 ispitanika ocijenilo je 75 arhiva i na skali od 1 do 7 najviše (gdje 1 predstavlja potpuno nezadovoljstvo uslugom, a 7 potpuno zadovoljstvo uslugom) su dali ocjenu 5 (29,65%, N=22) i 7 (30,19%, N=16). Ocjenu 6 dalo je 16,17% (N=10), ocjenu 4 njih 15,09% (N=14), ocjenu 3 njih 7,28% (N=9), te ocjene 1 i 2 po 0,54% (N=2) i 1,08% (N=2) ispitanika.

Ispitanici se uglavnom slažu da su državni arhivi važni u očuvanju kulturne baštine i povijesnih izvora (27,50%, N=55) te da pružaju korisne informacije za istraživače i znanstvenike (26,50%, N=53). Smatraju i da su važni za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica (28,00%, N=56), te da bi poboljšanje pristupa arhivskom gradivu potaknulo ljude da češće koriste arhive (28,50%, N=57). Također, vjeruju da bi obrazovne institucije trebale više naglašavati važnost državnih arhiva u nastavi povijesti i kulture (29,00%, N=58). Ispitanici bi tražili informacije u arhivima ako bi im bili dostupni (27,50%, N=55), te su zainteresirani za sudjelovanje u radionicama ili obukama o korištenju arhivskog gradiva (24,50%, N=49), a najviše ih je ostalo

neodlučno na pitanje bi li sudjelovali na radionicama ili obukama o korištenju arhivskog gradiva (40,50%, N=81).

Kao ključna područja za poboljšanje, ispitanici navode digitalizaciju arhivskog gradiva (79,50%, N=159), razvoj online platformi (65,50%, N=131), poboljšanje edukacije i informiranja javnosti o dostupnosti arhiva (56,50%, N=113), te povećanje transparentnosti i dostupnosti informacija o radu arhiva (40,50%, N=81).

Tablica 2. Mjera zadovoljstva i lojalnosti ispitanika (*eng. Net Promoter Score*) - Preporuka državnih arhiva u Hrvatskoj osobama u bliskoj okolini (N=200)

Kategorija	Ocjena	Apsolutna frekvencija	Postotna frekvencija
Detraktori: N=119 (59,50%)	1	11	5,50%
	2	9	4,50%
	3	13	6,50%
	4	9	4,50%
	5	49	24,50%
	6	28	14,00%
Pasivni: N=53 (26,50%)	7	28	14,00%
	8	25	12,50%
Promotori: N=28 (14,00%)	9	4	2,00%
	10	24	12,00%
Ukupno		200	100%

Iz Tablice 2 vidljivo je kako su Državni arhivi u Hrvatskoj ostvarili NPS od -45,50, što ukazuje na značajan broj nezadovoljnih korisnika. Važno je napomenuti da od 200 ispitanika, njih 150 nikada nije koristila arhive, što može djelomično objasniti niski NPS i potrebu za dodatnom analizom kako bi se bolje razumjeli razlozi nezadovoljstva i poboljšala percepcija usluga arhiva među korisnicima.

Tablica 3. Mjera zadovoljstva i lojalnosti ispitanika (NPS) - Preporuka državnih arhiva u Hrvatskoj osobama u bliskoj okolini, ispitanici koji su koristili arhive (N=50)

Kategorija	Ocjena	Apsolutna frekvencija	Postotna frekvencija
Detraktori: N=19 (38,00%)	1	1	2,00%
	2	1	2,00%
	3	1	2,00%
	4	3	6,00%
	5	4	8,00%
	6	9	18,00%
Pasivni: N=21 (42,00%)	7	11	22,00%
	8	10	20,00%
Promotori: N=10 (20,00%)	9	2	4,00%
	10	8	16,00%
Ukupno		50	100%

Iz Tablice 3 može se vidjeti kako mjera zadovoljstva i lojalnosti ispitanika za preporuku državnih arhiva u Hrvatskoj među korisnicima koji su ih koristili iznosi -18 što ukazuje na veći broj detraktora u odnosu na promotore. Ovo sugerira da je značajan dio korisnika izrazio nezadovoljstvo uslugama arhiva te da postoji prilika za poboljšanje korisničkog iskustva i prilagođavanje usluga kako bi se povećalo zadovoljstvo korisnika prema državnim arhivima.

Iako ne postoji istraživanje koje se bavilo zadovoljstvom korisnika državnih arhiva u Hrvatskoj s kojim je moguće usporediti rezultate ovog istraživanja, djelomičan uvid u stanje hrvatskih državnih arhiva moguće je pronaći u radu autora Kolesarić i Jelašić (2019). Rad istražuje stavove i iskustva studenata povijesti na hrvatskim sveučilištima u vezi s korištenjem online povijesnih izvora u svom obrazovanju, a poseban fokus je stavljen na korištenje Digitalnog arhiva Nacionalnog informacijskog arhivskog sustava. Rezultati ukazuju na to da većina ispitanih studenata (94,4%) koristi online izvore u svom obrazovanju. Najčešće korištene stranice su Wikipedija, Google Scholar i akademske baze podataka. Također, čak 50% ispitanika koristilo se Digitalnim informacijskim arhivom (DIA), a 72,2% ispitanika koji se nisu koristili DIA-om nije znalo da DIA sadržava Digitalni arhiv. Upravo ovi podaci ukazuju na nisku svjesnost i informiranost budućih stručnjaka što znači da je potrebno poboljšati promociju i edukaciju o tom resursu.

6.1. Rezultati testiranja

6.1.1. H1: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana s višim stupnjem obrazovanja i građana s nižim stupnjem obrazovanja.

Kako bi se testirala prva hipoteza, odnosno statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana s višim stupnjem obrazovanja i građana s nižim stupnjem obrazovanja, proveden je t-test za nezavisne uzorke.

Levenovim testom za homogenost varijanci zaključuje se kako varijance nisu homogene ($F(1, 198)=15,567$; $p<0,001$) te se koristi Welchova inačica t-testa za daljnja testiranja.

Uz 5% rizika, prihvaća se postavljena hipoteza i zaključuje se kako postoji statistički značajna razlika između ispitanika s višim i nižim stupnjem obrazovanja na skali pozitivnog stava prema arhivima ($t(151,453)=-2,464$, $p=0,015$ $d=-0,359$), odnosno ispitanici s višim stupnjem obrazovanja su postigli prosječno veći rezultat od niže obrazovanih ispitanika na skali

pozitivnog stava prema arhivima. *Cohenov d* ($d=-0,359$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku kojeg nezavisna varijabla ima na zavisnu varijablu.

Niže obrazovani ispitanici ($N=85$; 42,50%) su u prosjeku postigli 21,05 ($SD=8,80$), dok su više obrazovani ($N=115$; 57,50%) u prosjeku postigli 23,86 ($SD=6,73$) na skali pozitivnog stava

Ovi rezultati ne začuđuju obzirom da je podudarnost moguće pronaći i u radu *Archives, Quo Vadis et Cum Quibus?: Archivists' self-perceptions and perceptions of users of contemporary archives* autorica Polone Vilar i Alenke Šauperl (2015) koje su istraživale percepciju korisnika arhiva u Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Rad obrađuje temu kompetencija korisnika arhiva i arhivista za učinkovito snalaženje i korištenje digitalnih arhiva. Istraživanje je usmjereno na utvrđivanje vještina i znanja potrebnih objema skupinama za vješto funkcioniranje u digitalnom arhivskom okruženju. Kroz 15 provedenih intervjua sa slovenskim i bosnohercegovačkim arhivistima autorice donose saznanja o razlici u stavovima prema korisnicima s različitim obrazovnim pozadinama. U radu se navodi da korisnici s višom razinom obrazovanja općenito pokazuju bolju osnovnu pismenost i razumijevanje povijesti. To je osobito važno u arhivskom kontekstu, gdje su tumačenje i razumijevanje povijesnih dokumenata ključne aktivnosti. Korisnici s višim stupnjem obrazovanja često imaju više znanja specifičnog za domenu što daje bolju osnovu za razumijevanje konteksta i značaja arhivske građe, čime se zapravo i poboljšava njihova sposobnost snalaženja i učinkovitijeg korištenja arhiva.

Općenito, korisnici s višim stupnjem obrazovanja su vještiji i upućeniji u arhivske procese, što pozitivno utječe na njihove stavove, smatraju da su arhivi dostupniji i korisniji, što dovodi do većeg angažmana i zadovoljstva. Nasuprot tome, korisnici s nižim stupnjem obrazovanja mogu imati izazove s osnovnim arhivskim kompetencijama, što može rezultirati frustracijama i rijedim korištenjem. Naglašavajući te razlike, rad podupire nalaze istraživanja ovog diplomskog rada da obrazovanje igra jednu od potencijalno važnih uloga u oblikovanju načina na koji pojedinci komuniciraju s arhivima i kako ih percipiraju. Svakako, ove su informacije korisne dionicima koji sudjeluju u osmišljavanju ciljanih intervencija za poboljšanje arhivske pismenosti i pristupa za sve skupine korisnika.

6.1.2. H2: Postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana koji su koristili usluge državnih arhiva u usporedbi s onima koji nisu koristili usluge državnih arhiva.

Za testiranje druge hipoteze, odnosno statistički značajne razlike u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između građana koji su koristili državne arhive i onih koji nisu, proveden je t-test za nezavisne uzorke.

Levenovim testom za homogenost varijanci zaključuje se kako su varijance homogene ($F(1,198)=3,010$; $p=0,084$) te se koristi Studentova inačica testa.

Uz 5% rizika, odbacuje se postavljena hipoteza i zaključuje se kako ne postoji statistički značajna razlika između ispitanika koji su koristili usluge državnih arhiva u Hrvatskoj (fizički ili online) i onih koji nisu koristili na skali stava prema arhivima ($t(198)=0,016$; $p=0,987$). Ispitanici koji su koristili usluge državnih arhiva u Hrvatskoj (fizički ili online) ($N=50$; 25%) su u prosjeku postigli 22,68 ($SD=8,61$) na skali pozitivnog stava prema arhivima, dok ispitanici koji nisu koristili usluge arhiva u hrvatskoj ($N=150$; 75%) su na istoj toj skali u prosjeku postigli 22,66 ($SD=7,52$).

Iako je za očekivati da se stavovi korisnika arhiva razlikuju obzirom na njihovo prethodno iskustvo, odnosno korištenje, rezultati ovog istraživanja su pokazali da su jednaki. Suprotne rezultate moguće je pronaći u studiji autora Lizazi Mbange i Mapulange (2021). Studija naglašava kako izravna uključenost u usluge javnih knjižnica značajno utječe na zadovoljstvo i stavove korisnika. Na primjer, istraživanje otkriva da korisnici knjižnice često cijene dostupnost i kvalitetu usluga, što povećava njihovo zadovoljstvo i ukupnu percepciju knjižnice. Slično tome, korisnici državnog arhiva mogu cijeniti dostupnost povijesnih dokumenata, profesionalnost osoblja i korisnost arhiva u istraživačke svrhe, što dovodi do povoljnijih stavova u usporedbi s ne korisnicima koji nemaju takva iskustva. Štoviše, studija pokazuje značajne razlike u percepcijama između korisnika i onih koji ne koriste javne knjižnice. Iako je za očekivati da slična dinamika postoji i s državnim arhivima, gdje korisnici imaju informiranije i pozitivnije stavove zbog svoje izravne interakcije, ovaj diplomski rad je pokazao drugačije.

Upravo zato treba uzeti u obzir kontekst studije, odnosno razlike među javnim knjižnicama i državnim arhivima. Jedno od tih je i priroda usluga koje se pružaju i baza korisnika koja se služi državnim arhivima i javnim knjižnicama nije jednaka. Javne knjižnice općenito služe široj publici s različitim potrebama, uključujući rekreacijsko čitanje, obrazovne resurse i aktivnosti

zajednice. Nasuprot tome, državni arhivi često služe specijaliziranoj skupini, poput istraživača i povjesničara, čije interakcije možda ne odražavaju stavove šire javnosti.

6.1.3. H3: Ne postoji statistički značajna razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između muškaraca i žena.

Kako bi se testirala treća hipoteza, odnosno razlika u prosjeku na skali stava o državnim arhivima između muškaraca i žena, proveden je t-test za nezavisne uzorke.

Levenovim testom za homogenost varijanci zaključuje se kako varijance nisu homogene ($F(1,197)=5,477$; $p=0,020$) te se koristi Welchova inačica testa.

Uz 5% rizika, odbacuje se postavljena hipoteza i zaključuje se kako **postoji** statistički značajna razlika između muškaraca i žena na skali pozitivnog stava prema arhivima ($t(102,618)=-2,096$; $p=0,039$; $d=-0,330$), ženske ispitanice su postigle prosječno veći rezultat od muških ispitanika na skali pozitivnog stava prema arhivima. *Cohenov d* ($d=-0,330$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku kojeg nezavisna varijabla ima na zavisnu varijablu. Ispitanice ($N=138/199$; 69,35%) su u prosjeku postigle 23,47 ($SD=7,40$) na skali pozitivnog stava prema arhivima., dok su ispitanici ($N=61/199$; 30,65%) na istoj toj skali u prosjeku postigli 20,85 ($SD=8,43$). Ovakav rezultat ukazuje kako žene imaju pozitivnije stavove prema arhivima nego muškarci.

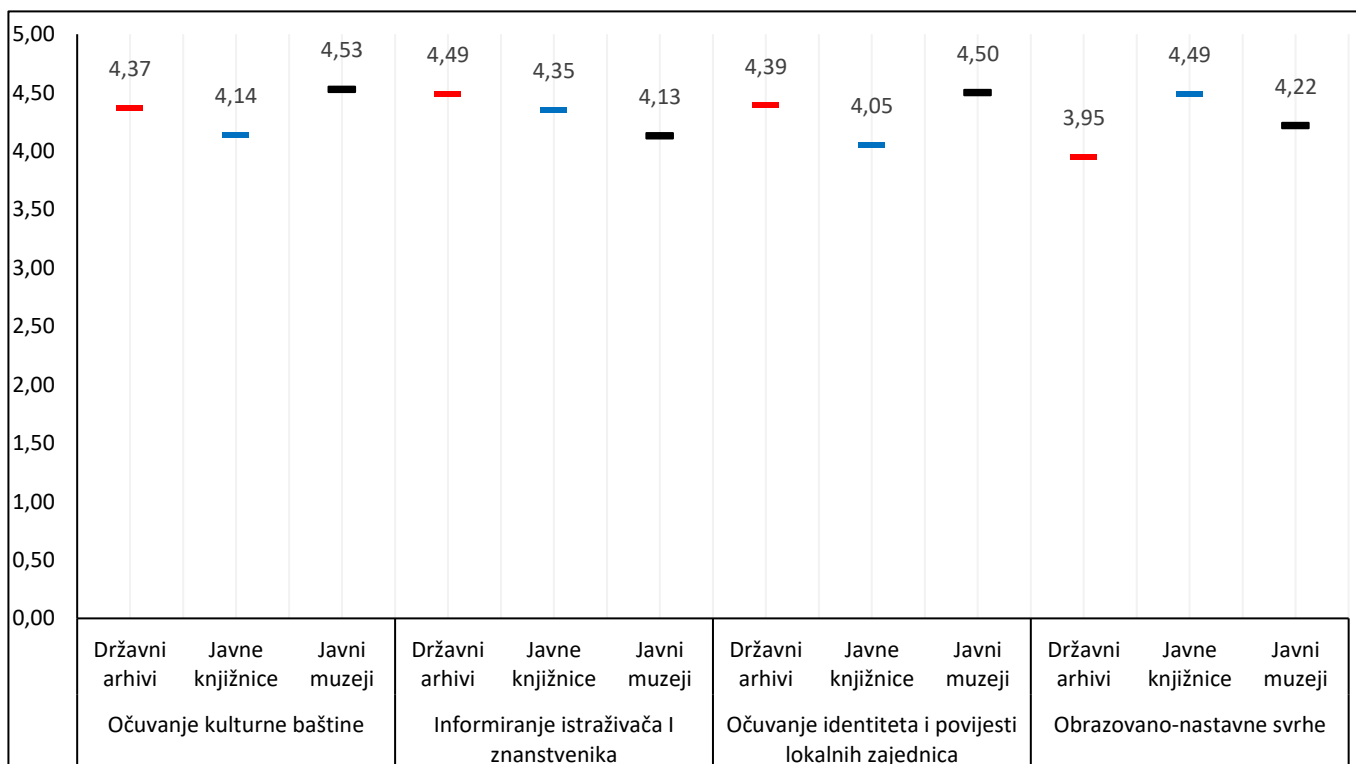
Spolnu razliku u stavovima prema državnim arhivima moguće je djelomično povezati s ranije spomenutim istraživanjem autorice Kim Baker (2015), koje otkriva da žene pokazuju više razine zadovoljstva i veću uključenost u institucije kulturne baštine, kao što su knjižnice, muzeji i arhivi, u usporedbi s muškarcima. Međutim, važno je naglasiti distinkciju između stava prema arhivima, koji je mjerilo u ovom istraživanju i zadovoljstva te uključenosti, koji su bili fokus istraživanja autorice Baker. Iako su ti konstrukti slični, ne mogu se izravno izjednačiti. Rezultati ovog diplomskog rada pokazuju statistički značajnu razliku između muškaraca i žena u stavovima prema državnim arhivima, pri čemu ispitanice u prosjeku imaju više ocjene na ljestvici pozitivnih stavova. Žene općenito imaju povoljniju percepciju i više cijene arhivske usluge, vjerojatno zbog svog proaktivnog angažmana i vrijednosti koju pridaju obrazovnim i kulturnim resursima.

Međutim, dok ovi nalazi naglašavaju trend pozitivnijih stavova među ženama, potrebno je razmotriti nekoliko kritičkih perspektiva. Prvo, društveno-kulturni čimbenici koji utječu na te

stavove mogu se značajno razlikovati u različitim kontekstima. Na primjer, studija autorice Baker je provedena u Cape Townu, koji ima svoju jedinstvenu socio-kulturnu dinamiku te se u mnogočemu razlikuje od Hrvatske. Generalizacija ovih rezultata na druge regije ili zemlje možda neće u potpunosti objasniti lokalne varijacije u rodnim ulogama, pristupu obrazovanju i kulturnom angažmanu. Osim toga, ključno je uzeti u obzir potencijalnu pristranost u odgovorima na anketu. Žene bi mogle prijaviti veće zadovoljstvo i angažman zbog društvenih očekivanja ili veće spremnosti davanja pozitivnih povratnih informacija u anketama. Ova pristranost prema društvenoj poželjnosti može utjecati na pouzdanost podataka o samoprocjeni i može dovesti do precjenjivanja pozitivnih stavova među ženama.

Kako bi se dodatno istražile ove kritičke perspektive, daljnja bi istraživanja mogla uključiti temeljne razloge uočenih spolnih razlika. Na primjer, kvalitativne studije koje uključuju dubinske intervjue mogle bi pružiti nijansiranije uvide u to zašto žene imaju pozitivnije stavove prema arhivima. Konačno, bitno je istražiti pretvaraju li se uočene rodne razlike u stvarne obrasce korištenja i podršku državnim arhivima. Iako su pozitivni stavovi ključni, oni moraju biti nadopunjeni opipljivim radnjama kao što su povećanje posjeta, zagovaranje i sudjelovanje u arhivskim programima.

6.1.4. H4: Postoji statistički značajna razlika u procjeni važnosti državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja.



Graf 1. Prosječna prosjena važnosti pojedinih aspekata državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja

Može se vidjeti iz Grafa 1 kako u procjeni važnosti pojedinih aspekata, ispitanici, državne arhive izdvajaju kao prosječno najvažnije samo u slučaju informiranja istraživača i znanstvenika ($M=4,49$; $SD=0,79$), a prosječno najmanje važne za obrazovno-nastavne svrhe ($M=3,95$; $SD=1,07$) u usporedbi s javnim knjižnicama i javnim muzejima.

Za daljnju analizu četvrte hipoteze, provedeno je ponovljeno ANOVA testiranje (eng. *Repeated measures ANOVA*) te su za dokazivanje statističke značajnosti provedena četiri testiranja. Ocjena aspekta važnosti predstavljala je zavisnu, a arhivi, knjižnice i muzeji (AKM) nezavisnu varijablu.

Usporedba varijable Očuvanje kulturne baštine i AKM

Uz 5% rizika, prihvaća se postavljena hipoteza i zaključuje se kako postoji statistički značajna razlika u procjeni važnosti državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja u očuvanju kulturne baštine ($F(2,350)=18,189$; $p<0,001$; $\eta^2=0,094$). *Eta* kvadrirani ($\eta^2=0,094$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku.

S obzirom na to da postoji statistički značajna razlika među elementima, odabran je Bonferroni test višestruke komparacije za utvrđivanje statističke značajnosti razlika u prosjeku važnosti očuvanja kulturne baštine između državnih arhiva, javnih knjižnica i javnih muzeja. Bonferroni post hoc testovi pokazuju kako postoji statistički značajna razlika kako ($N=176$) ispitanika procjenjuju javne knjižnice i javne muzeje u važnosti za očuvanje kulturne baštine ($p<0,001$), odnosno javne muzeje procjenjuju prosječno važnije ($M=4,52$; $SD=0,78$), nego javne knjižnice ($M=4,14$; $SD=0,93$). Također, postoji statistički značajna razlika kako ispitanici procjenjuju javne knjižnice i državne arhive u važnosti za očuvanje kulturne baštine ($p=0,002$), odnosno prosječno malo više procjenjuju važnije državne arhive ($M=4,36$; $SD=0,91$). Nadalje, postoji i statistički značajna razlika kako ispitanici prosječno procjenju državne arhive i javne muzeje u važnosti za očuvanje kulturne baštine ($p=0,038$), odnosno javne muzeje procjenjuju prosječno malo važnije od državnih arhiva. Slične rezultate i nalaze moguće je pronaći i u kvantitativno-kvalitativnom radu autora Usherwooda, Wilsona i Brysona (2005) u kojem se htjela istražiti percepcija uloge muzeja, arhiva i knjižnica u Britaniji. Istraživanje pokazuje da se muzeji, knjižnice i arhivi i dalje smatraju relevantnim čuvarima javnog znanja, no da nisu podjednako važni za sve ljude u svakom trenutku. Ljudi visoko cijene ulogu muzeja, knjižnica i arhiva u razumijevanju društvenih i političkih pitanja. Fokus grupe su istaknule i druge važne uloge

ovih institucija, međutim, broj ljudi koji su te institucije koristili za takve svrhe u posljednjih šest mjeseci je znatno manji. Arhivi imaju najnegativniji imidž u smislu jasnog opisa njihove uloge i vrijednosti u modernom britanskom društvu. Konkretnije, postoji nedovoljno razumijevanje o širokom spektru usluga koje arhivi nude. Opća javnost slabo prepoznaje zajedničku svrhu muzeja, knjižnica i arhiva, a svaka od ovih institucija se nerijetko spominje pojedinačno. Ipak, ljudi smatraju da su svi ti tradicionalni čuvari javnog znanja važni i da ih treba očuvati, bez obzira na to koliko ih osobno koriste.

Usporedba varijable Informiranje istraživača i znanstvenika te AKM

Uz 5% rizika, prihvaća se postavljena hipoteza i zaključuje se kako postoji statistički značajna razlika u procjeni važnosti državni arhivi, javne knjižnice te javni muzeji u informiranju istraživača i znanstvenika ($F(2,366)=22,344$; $p<0,001$; $\eta^2=0,109$). *Eta* kvadrirani ($\eta^2=0,109$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku.

S obzirom na to da postoji statistički značajna razlika među elementima, odbran je Bonferroni test višestruke komparacije za utvrđivanje statističke značajnosti razlika u prosjeku važnosti informiranja istraživača i znanstvenika između državnih arhiva, javnih knjižnica te javnih muzeja. Bonferroni hoc testovi pokazuju kako postoji statistički značajna razlika kako (N=184) ispitanici procjenju važnost javnih knjižnica i javnih muzeja za infomiranje istraživača i znanstvenika ($p<0,001$), odnosno javne knjižnice procjenjuju prosječno važnije (M=4,33; SD=0,88), nego javne muzeje (M=4,13; SD=0,96). Također, postoji statistički značajna razlika kako ispitanici procjenju javne knjižnice i državne arhive u važnosti za informiranje istraživača i znanstvenika ($p=0,007$), odnosno procjenjuju prosječno važnije državne arhive (M=4,49 SD=0,79). Nadalje, postoji i statistički značajna razlika kako ispitanici prosječno procjenjuju državne arhive i javne muzeje u važnosti za informiranje istraživača i znanstvenika ($p<0,001$), odnosno državne arhive procjenjuju prosječno važnije od javnih muzeja.

Usporedba varijable Očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica i AKM

Uz 5% rizika, prihvaća se postavljena hipoteza i zaključuje se kako postoji statistički značajna razlika u procjeni ispitanika koliku važnost imaju državni arhivi, javne knjižnice te javni muzeji za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica ($F(2,350)=18,189$; $p<0,001$; $\eta^2=0,109$). *Eta* kvadrirani ($\eta^2=0,109$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku.

S obzirom na to da postoji statistički značajna razlika među elementima, odabran je Bonferroni test višestruke komparacije za utvrđivanje statističke značajnosti razlika u prosjeku procjene važnosti očuvanja identiteta i povijesti lokalnih zajednica između državnih arhiva, javnih knjižnica te javnih muzeja. Bonferroni hoc testovi pokazuju kako postoji statistički značajna razlika kako (N=176) ispitanici procjenjuju javne knjižnice i javne muzeje u važnosti za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica ($p < 0,001$), odnosno javne knjižnice procjenjuju prosječno manje važne ($M=4,14$; $SD=0,93$), nego javne muzeje ($M=4,52$; $SD=0,78$). Također, postoji statistički značajna razlika kako ispitanici procjenjuju javne knjižnice i državne arhive u važnosti za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica ($p=0,002$), odnosno procjenjuju kako su državni arhivi prosječno važniji ($M=4,36$; $SD=0,91$). Nadalje, postoji i statistički značajna razlika kako ispitanici prosječno procjenjuju državne arhive i javne muzeje u važnosti za očuvanje identiteta i povijesti lokalnih zajednica ($p=0,038$), odnosno državne arhive procjenjuju prosječno kao malo manje važnije od javnih muzeja.

Usporedba varijable Obrazovno-nastavne svrhe i AKM

Uz 5% rizika, prihvaća se postavljena hipoteza i zaključuje se kako **postoji** statistički značajna razlika u procjeni ispitanika koliko važnost imaju državni arhivi, javne knjižnice te javni muzeji za obrazovno-nastavne svrhe ($F(2,358)=10,314$; $p < 0,001$; $\eta^2=0,054$). *Eta* kvadrirani ($\eta^2=0,054$) pokazatelj veličine učinka ukazuje da se radi o slabom učinku.

S obzirom na to da postoji statistički značajna razlika među elementima, odbran je Bonferroni test višestruke komparacije za utvrđivanje statističke značajnosti razlika u prosjeku procjene važnosti korištenja državnih arhiva, javnih knjižnica te javnih muzeja u obrazovno-nastavne svrhe. Bonferroni hoc testovi pokazuju kako postoji statistički značajna razlika kako (N=180) ispitanici procjenjuju javne knjižnice i javne muzeje u važnosti korištenja za obrazovno-nastavne svrhe ($p < 0,001$), odnosno javne knjižnice procjenjuju prosječno važnije ($M=4,48$; $SD=0,80$) od javnih muzeja ($M=4,19$; $SD=0,95$). Također, postoji statistički značajna razlika kako ispitanici procjenjuju javne knjižnice i državne arhive u važnosti korištenja za obrazovno-nastavne svrhe ($p=0,019$), odnosno procjenjuju kao prosječno manje važne državne arhive ($M=4,37$; $SD=0,90$). Ne postoji statistički značajna razlika kako ispitanici procjenjuju državne arhive i javne muzeje u važnosti korištenja za obrazovno-nastavne svrhe ($p=0,234$).

6.1.5. Koji čimbenici su povezani s rezultatom skale stava prema arhivima?

Kako bi se odgovorilo na istraživačko pitanje *Koji čimbenici su povezani s rezultatom skale stava prema arhivima* provedena je višestruka regresijska analiza Enter metodom koje je rezultirala s dva statistički značajna prediktora za tumačenje pozitivnog stava prema arhivima: spol i dob. Dobiven je statistički značajan regresijski model [$F(6,193) = 2,549$; $p = 0,021$] u kojem je $R^2 = 0,073$. Drugim riječima, ovih šest prediktora zajedno objašnjavaju 7,3% varijance pozitivnog stava prema arhivima. Najveću efekt (veličinu učinka) na rezultat skale stava prema arhivima ima spol ($\beta = 0,143$; $p = 0,048$), a zatim dob ($\beta = -0,168$; $p = 0,019$). Ostale varijable, uključujući stupanj obrazovanja, poznavanje postupaka i procedura korištenja arhivskog gradiva, korištenje usluga državnih arhiva te učestalost posjete arhiva, nisu se pokazale statistički značajnima, kao što se može vidjeti u Tablici 4. Nije uočena problematična multikolinearnost među prediktorima (VIF vrijednosti u rasponu od 1,043 do 1,555). Za jednu godinu porasta dobi, očekuje se da će rezultat na skali pozitivnog stava prema arhivima u prosjeku smanjiti za 0,089 jedinica, ako se ostale varijable ne mijenjaju.

Tablica 4. Tablica koeficijenta

Kovarijat	b	SE	β	p
Spol	2,330	1,173	0,143	0,048
Dob	-0,089	0,037	-0,168	0,019
Stupanj obrazovanja	0.864	0.442	0.144	0.052
Poznavanje postupaka i procedura korištenja arhivskog gradiva	-0.132	0.628	-0.018	0.834
korištenje usluga državnih arhiv	0.807	1.424	0.045	0.572
učestalost posjete arhiva	-0.171	0.783	-0.018	0.828

7. Ograničenja istraživanja

Prilikom interpretacije nalaza ovog istraživanja potrebno je uzeti u obzir nekoliko ključnih ograničenja koja mogu utjecati na dobivene rezultate. Prvo, uzorak korišten u ovom istraživanju nije reprezentativan za cjelokupnu populaciju Hrvatske. Sudionici su većinom regrutirani putem društvenih mreža, što može dovesti do pristranosti uzorka povezanih s karakteristikama osoba aktivnih na tim platformama, kao što su dobna skupina, obrazovanje i socijalni status.

Drugo, korištena metoda ankete oslanja se na samoprocjene sudionika, što može biti podložno subjektivnim dojmovima i pristranosti prisjećanja. Također, upitnik možda nije obuhvatio sve aspekte percepcije arhiva i arhivske djelatnosti, što može ograničiti dubinu i sveobuhvatnost prikupljenih podataka. Skraćene inačice instrumenata korištene su kako bi se smanjilo vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika, što je moglo utjecati na detaljnost i preciznost prikupljenih informacija.

Također, upitnik nije mogao obuhvatiti sve moguće čimbenike koji utječu na stavove prema arhivima, poput specifičnih individualnih iskustava s arhivima ili kulturnih faktora koji variraju među različitim regijama Hrvatske. Na primjer, stavovi prema arhivima mogli bi se značajno razlikovati između urbanih i ruralnih područja zbog različitih razina pristupa i angažmana s arhivskim uslugama.

Osim toga, rezultati su temeljeni na statičnom vremenskom okviru i ne uzimaju u obzir moguće promjene stavova tijekom vremena ili u različitim društvenim i političkim kontekstima. Na primjer, promjene u političkoj klimi, kao što su politički sukobi ili promjene vlasti, mogli bi utjecati na percepciju i stavove prema arhivima.

Konačno, iako je broj sudionika bio relativno mali, to ograničava mogućnost generalizacije nalaza na širu populaciju. Unatoč ovim ograničenjima, rezultati pružaju vrijedne uvide u društvene i kulturne čimbenike koji oblikuju stavove prema državnim arhivima u Hrvatskoj i mogu poslužiti kao temelj za buduća istraživanja koja će dublje istražiti ove aspekte.

8. Preporuke za buduća istraživanja

Dosadašnja istraživanja istaknula su važnost razumijevanja društvenih i kulturnih čimbenika koji oblikuju stavove prema državnim arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj. Međutim, daljnja istraživanja potrebna su kako bi se dodatno istražili ovi čimbenici i njihovi utjecaji. Prvo, buduća istraživanja trebala bi koristiti longitudinalni dizajn kako bi se uočile promjene u stavovima prema arhivima tijekom vremena, posebno u kontekstu društvenih i političkih promjena. Također, buduća istraživanja trebala bi uključiti kvalitativne metode, kao što su intervjui i fokus grupe, kako bi se dobili dublji uvidi u individualne i grupne percepcije arhiva. Ove metode mogu otkriti nijansirane stavove i motivacije koje kvantitativni upitnici možda ne mogu obuhvatiti. Posebnu pažnju treba posvetiti istraživanju specifičnih kulturnih čimbenika koji utječu na percepciju arhivske djelatnosti. To uključuje istraživanje utjecaja nacionalne i lokalne povijesti, obrazovnog sustava, te medijskog prikaza arhiva i arhivske djelatnosti. Dodatno, potrebno je istražiti kako digitalizacija i suvremene tehnologije utječu na percepciju i korištenje arhiva. S obzirom na sve veću dostupnost digitalnih arhiva, važno je razumjeti kako to mijenja stavove i pristup korisnika. Konačno, istraživanja bi trebala razmotriti i moguće intervencije koje bi mogle poboljšati percepciju i korištenje arhiva. To uključuje razvoj edukativnih programa i kampanja usmjerenih na povećanje svijesti o važnosti arhiva i arhivske djelatnosti (npr. Obilježavanje Internacionalnog dana arhiva, 9. lipnja u Sjedinjenim Američkim Državama). Ove preporuke mogu poslužiti kao smjernice za buduće istraživačke napore i doprinijeti boljem razumijevanju i vrednovanju uloge državnih arhiva u društvu.

9. Zaključak

Ovaj rad analizirao je specifične društvene i kulturne čimbenike koji oblikuju percepciju državnih arhiva u Hrvatskoj, pri čemu su naglašene neke razlike u odnosu na percepciju drugih kulturnih institucija poput knjižnica i muzeja. Istraživanje je pokazalo da se arhivi često doživljavaju kao sekundarni u obrazovnom kontekstu, ali su visoko cijenjeni u znanstvenim krugovima zbog svoje uloge u čuvanju izvornih dokumenata. Ovo ukazuje na značajnu podcijenjenost arhiva među širim društvenim slojevima, što je zabrinjavajuće s obzirom na njihovu ključnu ulogu u očuvanju nacionalne i kulturne baštine.

Nadalje, istraživanje je pokazalo da postoji snažna potreba za unapređenjem percepcije i korištenja arhiva putem ciljane edukacije i promocije. Konkretno, rezultati sugeriraju da bi obrazovni programi trebali biti bolje integrirani u školske kurikulume, čime bi se povećala svijest o važnosti arhiva među mlađim generacijama. Osim toga, nužno je razviti kampanje za podizanje svijesti koje će istaknuti ne samo znanstvenu već i širu društvenu vrijednost arhiva. Na primjer, arhivi bi se mogli aktivnije uključiti u kulturne manifestacije i javne događaje kako bi se njihova uloga više približila građanima.

Iako je ovaj rad pružio korisne uvide, metodološka ograničenja treba uzeti u obzir pri tumačenju rezultata. Uzorak sudionika, iako dostatan za identifikaciju općih trendova, nije bio dovoljno reprezentativan da bi omogućio generalizaciju rezultata na cjelokupnu populaciju. To ograničenje upućuje na potrebu za širim i dubljim istraživanjem u budućnosti, koje bi obuhvatilo raznovrsnije demografske skupine i korištenje kvalitativnih metoda, poput dubinskih intervjua ili fokus grupa. Takve metode omogućile bi dublje razumijevanje motivacija, očekivanja i prepreka koje korisnici arhiva doživljavaju.

Dodatno, s obzirom na rastući trend digitalizacije arhivske građe, potrebno je istražiti kako digitalna transformacija utječe na pristup i korištenje arhiva. Na primjer, istraživanje bi moglo obuhvatiti analizu kako različite demografske skupine koriste digitalne arhive i koji su faktori koji utječu na njihovu učinkovitost i dostupnost. Digitalizacija donosi i izazove, kao što su očuvanje digitalne autentičnosti i sigurnost podataka, što također treba biti predmet daljnjih istraživanja.

Što se tiče konkretnih preporuka, arhivi trebaju usvojiti proaktivniji pristup u suradnji s javnim institucijama, obrazovnim ustanovama i lokalnim zajednicama. Na temelju rezultata istraživanja, preporučuje se pokretanje konkretnih inicijativa, kao što su zajednički projekti s lokalnim školama i fakultetima, gdje bi studenti mogli aktivno sudjelovati u istraživačkim

projektima koristeći arhivsku građu. Ovakva suradnja ne samo da bi poboljšala percepciju arhiva, već bi i pridonijela razvoju novih generacija istraživača i znanstvenika.

Zaključno, iako ovaj rad predstavlja važan korak u razumijevanju uloge državnih arhiva u suvremenom društvu, ostavlja prostora za daljnje istraživanje i razvoj konkretnih strategija koje će osigurati da arhivi zauzmu zasluženno mjesto u kulturnom i obrazovnom sustavu Hrvatske. Kroz sustavno ulaganje u edukaciju, promociju i prilagodbu arhiva suvremenim digitalnim izazovima, moguće je osigurati njihovu održivost i relevantnost u budućnosti.

10. Popis literature

Baker, K. (2015). *Adapting the model for information literacy and cultural heritage in Cape Town: investigating user attitudes and perceptions in libraries, museums and archives*. Cape Town: University of Cape Town.

Barthel-Bouchier, D. (2016). *Cultural heritage and the challenge of sustainability*. New York: Routledge.

Colón-Aguirre, M., i Ceja Alcalá, J. (2023). Seeking engagement: Use and perceptions of libraries, archives and museums (IAMS) by Spanish-speaking Latinx living in Boston. *Public Library Quarterly*, 42(3), 268-286.

Ćosić, S., i Lemić, V. (2006). Rad arhiva u uvjetima suprotstavljenih utjecaja: država – društvo – korisnici. *Arhivski vjesnik*, 49(1), 7-19.

Ćosić, S. i Lemić, V. (2008). Problemi arhivske službe u Hrvatskoj. *Arhivski vjesnik*, 51(1), 9-24. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/29485>

Derrida, J. (2006). *Geneses, Genealogies, Genres, and Genius: The secrets of the archive*. New York: Columbia University Press.

Ketelaar, E., McKemmish, S., i Gilliland-Swetland, A. (2005). 'Communities of memory': pluralising archival research and education agendas. *Archives and Manuscripts*, 33(1), 146-174.

Kolanović, J. (2001). Arhivska služba Republike Hrvatske: stanje i izgledi razvoja. *Arhivski vjesnik*, (44), 11-32. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/9301>

Kolesarić, P., i Jelaš, D. (2019). Stavovi i iskustva hrvatskih studenata povijesti povezanih s korištenjem online dostupnih povijesnih izvora. U R. Zarić (Ur.), *Upravljanje elektroničkim gradivom i suvremena arhivska praksa*, Slavonski Brod, 23. – 25. listopada 2019. (str. 207-231). Slavonski Brod: Hrvatsko arhivističko društvo.

Halbwachs, M. (1992). *On collective memory*. Chicago: The University of Chicago Press.

Harrison, R. (2012). *Heritage: critical approaches*. London: Routledge.

Heđbeli, Ž. (2013). Povijest arhiva u Hrvatskoj nakon II. svjetskog rata. 23. *međunarodni arhivski dan*, 57(1), 69-78.

Hrvatski državni arhiv. *Arhivska služba*. <http://www.arhiv.hr/hr-hr/Arhivska-sluzba> (pristupljeno 6. travnja 2024.)

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata. *Djelatnost centra*. <https://centardomovinskograta.hr/> (pristupljeno 6. travnja 2024.)

Huvila, I. (2014). Archives, Libraries and Museums in the Contemporary Society: Perspectives of the Professionals. *iConference*, 45–64

Iacovino, L. (2014). Shaping and reshaping cultural identity and memory: maximising human rights through a participatory archive. *Archives and Manuscripts*, 43(1), 29–41.

Lemić, V. (2017). Digitalizacija u hrvatskim arhivima: stanje i perspektive. U I. Fras (Ur.), *Tehnički in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Popisovanje arhivskega gradiva [Elektronski vir]: zbornik mednarodne konference, Radenci, 13.-15. April 2016* (str. 97-116). Maribor: Pokrajinski arhiv.

Lizazi-Mbanga, B., i Mapulanga, P. (2021). Factors that influence attitudes to and perceptions of public libraries in Namibia: user experiences and non-user attitudes. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 87(2), 30-41.

Manoff, M. (2001). The symbolic meaning of libraries in a digital age. *Libraries and the Academy*, 1(4), 371-381.

McKemmish, S., Piggott, M., Reed, B., i Upward, F. (2005). *Archives: recordkeeping in society*. Centre for Information Studies: Elsevier.

Messick, D.M., i Smith, E. R. (2002). *From prejudice to intergroup emotions*. New York: Psychology Press.

Millar, L. A. (2017). *Archives: principles and practices*. London: Facet Publishing.

Ministarstvo kulture. *Nacionalni plan razvoja arhivske djelatnosti za razdoblje 2020. – 2025*. Zagreb, studeni 2019. URL: <https://min-kulture.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Nacionalni%20plan%20razvoja%20arhivske%20djelatnosti%202020.-%202025..pdf> (3.5.2024.)

Patterson, C. (2016). Perceptions and understandings of archives in the digital age. *The American Archivist*, 79(2), 339-370.

Piškor, M., i Bukvić, N. (2022). Arhivi i arhivsko gradivo u nacionalnim planovima i projektima digitalizacije i mrežne dostupnosti kulturne baštine: Stanje i perspektive. U R. Zaradić (Ur.), *Digitalizacija: 53. savjetovanje hrvatskih arhivista, Štrigova/Sv. Martin na Muri, 26.-28. listopada 2022.* (str. 35-55). Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo.

Rech, G. (2022). A Political History of the Valorisation of Cultural Heritage in Italy: Conflicts in a Controversial Social Process. *Italian Sociological Review*, 12(3), 1087-1109.

Shepherd, E. (2009). *Archives and archivists in 20th century England.* London: Routledge.

Tanackovic, S. F., i Badurina, B. (2009). Collaboration of Croatian cultural heritage institutions: experiences from museums. *Museum Management and Curatorship*, 24(4), 299-321.

Usherwood, B., Wilson, K., i Bryson, J. (2005). Perceptions of archives, libraries, and museums in modern Britain. *Library and Information Research*, 29(93), 50-57.

Vilar, P., i Šauperl, A. (2015). Archives, quo vadis et cum quibus?: Archivists' self-perceptions and perceptions of users of contemporary archives. *International journal of information management*, 35(5), 551-560.

Zakon o arhivskom gradivu i arhivima NN 61/18 (NN 98/19). Preuzeto 26.8.2024. s <https://www.zakon.hr/z/373/Zakon-o-arhivskom-gradivu-i-arhivima>

Wertsch, J. V., & Roediger, H. L. (2008). Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches. *Memory*, 16(3), 318–326.

Društveni i kulturni čimbenici stavova o Državnim arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj

Sažetak

Arhivi igraju ključnu ulogu u očuvanju kolektivnog pamćenja, čuvajući dokumente i zapise koji svjedoče o povijesnim događajima, kulturnim postignućima i svakodnevnom životu zajednica. Kao institucije koje prikupljaju, čuvaju i omogućuju pristup dokumentima povijesnog i društvenog značaja, arhivi su neophodni za istraživanje, edukaciju i očuvanje kulturne baštine. Njihova važnost se ogleda u sposobnosti pružanja autentičnih i pouzdanih informacija koje oblikuju naše razumijevanje prošlosti i utječu na donošenje odluka u sadašnjosti.

Ovaj rad istražuje društvene i kulturne čimbenike koji oblikuju stavove prema Državnim arhivima i arhivskoj djelatnosti u Hrvatskoj. Cilj istraživanja je razumjeti kako različiti socijalni, kulturni i obrazovni faktori utječu na percepciju i korištenje arhivske građe. Rad obuhvaća povijesni pregled arhivske djelatnosti, ulogu arhiva u društvu te njihov značaj kao dijela kulturnog nasljeđa. Također, istraživanje razmatra percepciju institucija kulturnog nasljeđa i utjecaj spola, obrazovanja i dobi na stavove prema arhivima. Rezultati provedenog upitnika na N=200 ispitanika pokazuju važnost modernizacije arhiva, digitalizacije arhivske građe, te poboljšanje edukacije i informiranja javnosti o dostupnosti arhiva. Istraživanje zaključuje da je potrebno unaprijediti transparentnost i dostupnost informacija kako bi se povećala participacija i valorizacija arhiva u suvremenom društvu.

Ključne riječi: Državni arhivi, Arhivska djelatnost, Društveni čimbenici, Kulturni čimbenici, Digitalizacija građe

Social and cultural factors of attitudes about State Archives and archival activity in Croatia

Summary

Archives play a crucial role in preserving the collective memory of society, safeguarding documents and records that testify to historical events, cultural achievements, and everyday life within communities. As institutions that collect, preserve, and provide access to documents of historical and social significance, archives are essential for research, education, and the preservation of cultural heritage. Their importance is reflected in their ability to provide authentic and reliable information that shapes our understanding of the past and influences decision-making in the present.

This research investigates the social and cultural factors that shape attitudes toward State Archives and archival activities in Croatia. The aim of the research is to understand how various social, cultural, and educational factors impact the perception and use of archival material. The paper includes a historical overview of archival activities, the role of archives in society, and their significance as part of cultural heritage. It also examines the perception of heritage institutions and the influence of gender, education, and age on attitudes toward archives. Results from a survey of 200 respondents highlight the importance of modernizing archives, digitizing archival material, and improving public education and awareness about the availability of archives. The research concludes that enhancing transparency and accessibility of information is necessary to increase participation and valuation of archives in contemporary society.

Key words: State Archives, Archival activities, Social factors Cultural factors, Digitization of materials